

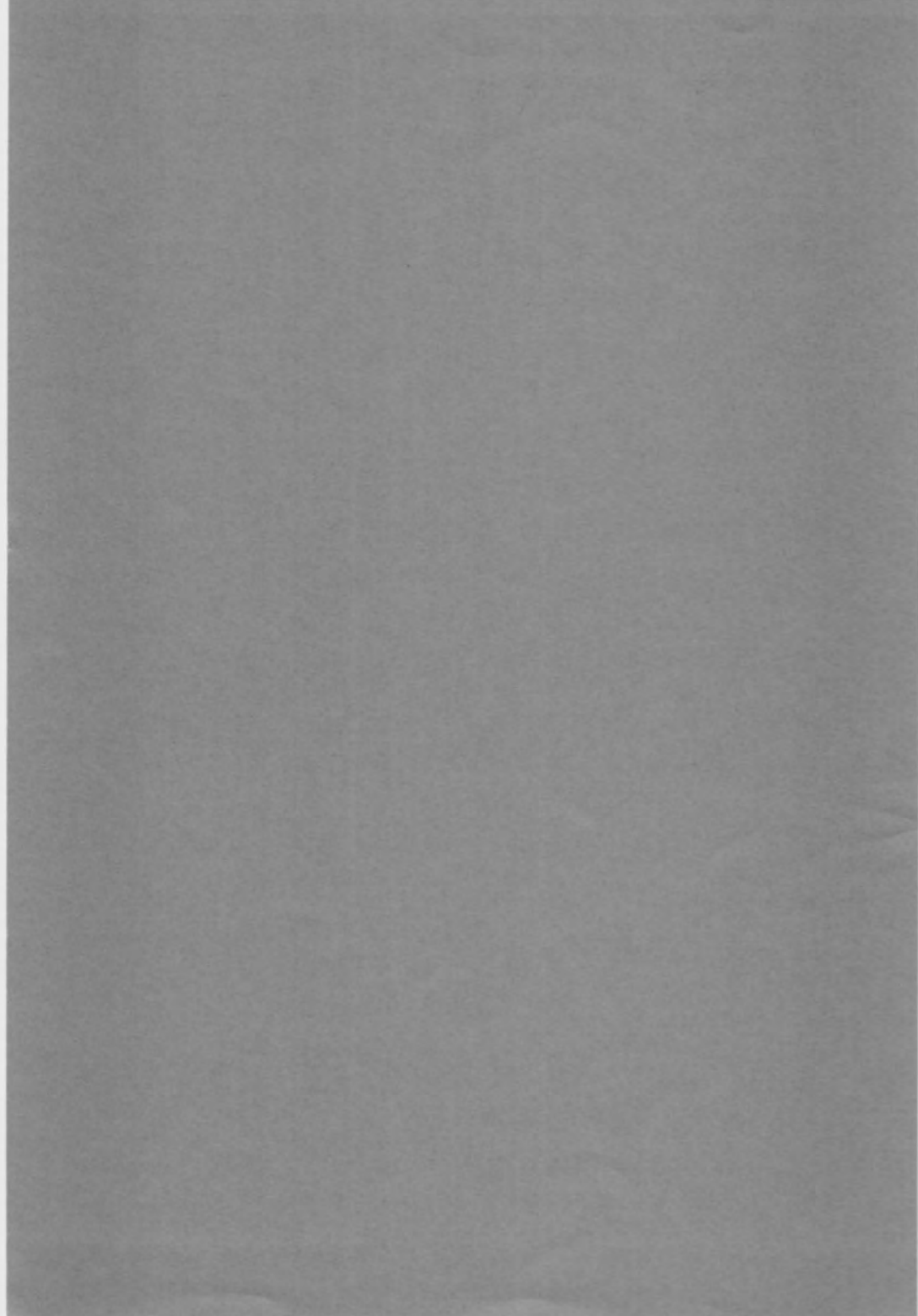
ROSMALLA

Jaargang 11
Nummer 3
December 2001

In dit nummer o.a.:

- * Toontje de Smid en Café Juliana
- * Kwartierstaat Henk Langens
- * In gesprek met Henk Gloudemans
- * Toponiemen of veldnamen

Voorwoord van het bestuur

Voor u ligt de laatste *Rosmalla* van het jaar 2001. Door de redactie zijn daarmee dit jaar drie *Rosmalla's* uitgebracht.

Naast onze gebruikelijke *Rosmalla's* met veel wetenswaardigheden (vooral over ons dorp Rosmalen) hebben wij als vereniging ook een herinneringsboek *700 jaar gemeenschap Rosmalen* gepresenteerd. Alle leden van onze vereniging hebben een gratis exemplaar ontvangen en de helft van onze abonnees hebben het boek besteld tegen een gereduceerde prijs.

Zoals toegezegd ontvangt u ook nog een tweede *Index-Rosmalla* over foto's en beeldmateriaal gedurende 11 jaar *Rosmalla*. Bestuurslid, de heer Martien Veekens, verzorgt deze uitgave, zoals hij ook de eerste *Index-Rosmalla* heeft verzorgd.

In onze *algemene ledenvergadering* van 8 mei 2001 is, onder voorbehoud dat de kosten voor een "nieuwe" *Rosmalla* beheersbaar zijn, besloten te kiezen voor een nieuwe vormgeving en lay-out van ons periodiek. In onze eerste *Nieuwsbrief* van 2002 zal het bestuur de leden over het kostenaspect informeren en trachten het concept te laten zien. Hierop kunnen de leden hun reactie kenbaar maken.

De heer Mari van de Ven, die vele jaren de lay-out van de *Rosmalla* heeft verzorgd, heeft besloten zijn werkzaamheden voor *Rosmalla* neer te leggen. Deze laatste uitgave in de oude vorm is nog door hem gemaakt in samenwerking met de heer Harry Coppens. Het bestuur bedankt hem voor zijn inzet en betrokkenheid bij het verzorgen van de vele *Rosmalla's*. De heer Harry Coppens blijft deel uitmaken van de (nieuwe) redactie. Hierover wordt u nog nader geïnformeerd.

Redactie en bestuur wensen u veel leesplezier met o.a. de geschiedenis van de Familie Hermens van het voormalig Café 'Juliana' in de Stationsstraat te Rosmalen.

Dorry Derhaag-Doomernik, voorzitter

In memoriam Martha van Rosmalen - Pennings

Ons hardwerkend, vriendelijk en vertrouwd werkgroep lid Martha van Rosmalen-Pennings is op 29 september 2001 overleden.

Voor de zomervakantie bereikte ons het droevige nieuws dat Martha ernstig ziek was en dat genezing helaas niet meer mogelijk was.

Martha van Rosmalen - Pennings toont vol trots de keurig schoongewassen delen van een oude Brabantse poffer, geschenken door de familie Heijmans.

tjes. Honderden bidprentjes zijn door haar handen gegaan. Voor het effectief sorteren en registreren had zij een eigen systeem ontwikkeld.

Als er tentoonstellingen werden gehouden, was Martha altijd present om samen met de anderen te helpen met inrichten. Om de vitrinekasten nog mooier te maken, zorgde Martha nog voor een leuk bloemetje. Ook bij de voorbereiding van de jubileumtentoonstelling '700 jaar Rosmalen' was Martha aanwezig. In de tent op de Driesprong heeft ze meegeholpen met de Oud-Hollandse Spelen. Martha zal altijd met de Heemkundekring Rosmalen verbonden blijven, want op de videofilm die gemaakt is tijdens de feestweek en in het herinneringsboek is Martha van Rosmalen-Pennings te zien.

Ik spreek namens het voltallige bestuur en de werkgroepen als ik zeg, dat Martha erg wordt gemist en dat wij zeer goede herinneringen aan haar houden. Martha bedankt voor je geweldige inzet voor onze vereniging. Het gemis voor haar kinderen, kleinkinderen en familie is uiteraard vele malen groter. Daarom wens ik u allen heel veel sterkte met dit verlies!

Dorry Derhaag Doornik, voorzitter

Dit bericht kwam voor ons geheel onverwacht, maar de boodschap was voor Martha en haar gezin natuurlijk extra zwaar. In deze zomervakantie heb ik Martha bezocht en schrok van de snelle achteruitgang van haar gezondheid. Maar Martha was berustend en vond het heerlijk als er bezoek voor haar kwam. Haar kinderen en kleinkinderen wonen gelukkig dicht in de buurt en waren er elke dag.

De Heemkundekring heeft aan Martha bijzonder goede herinneringen. Altijd stond zij klaar voor de vereniging. Als ze op een rommelmarkt iets leuks zag voor onze kring dan kocht ze het en schonk het aan de Heemkundekring.

In de *Werkgroep Archivering* was Martha, samen met de dames Toos van der Els en An van de Donk, verantwoordelijk voor de bidprenten-

Toontje de Smid en Café Juliana

Ad Hermens, in Rosmalen beter bekend als Ad van Toontje de Smid, is bekend als de schrijver van Rosmalen in de vuurlinie, waarin hij uitgebreid ingaat op wat zich in de jaren 1944-1945 in Rosmalen heeft afgespeeld. Hij is ook in het bezit is van allerlei oorlogsmateriaal en documenten uit die tijd, zoals we in 1994 bij de tentoonstelling Rosmalen 50 jaar bevrijd in het Rodenborchcollege hebben kunnen zien.

In deze Rosmalla laat hij zijn vader de revue passeren. In kort bestek laat hij even zijn licht schijnen over zijn voorouders, waarbij hij niet verder teruggaat dan zijn overgrootouders, waarna hij de levensloop van zijn vader nagaat. Dit alles heeft hij verlicht met talrijke foto's uit de oude doos en verder voorzien van documentatiemateriaal dat hij, verzamelaar als hij nu eenmaal is, bij elkaar heeft weten te houden en dat ondanks de ouderdom nog in vrij goede staat verkeert. Voor vele oudere Rosmalenaren is het voormalige café in de Stationsstraat een herinnering aan hun jeugdijaren, waar het vooral bij de hoogtijdagen aangenaam toeven was. Heel wat jongeren hebben hier hun levenspartner gevonden, daar het in die tijd een van de weinige mogelijkheden bood om met leden van de andere sexe in contact te komen.

Door allerlei omstandigheden was het voor Ad niet mogelijk dit eerder uit te werken, waardoor velen die in die tijd geleefd hebben, nu al zijn overleden. Ik ben er echter van overtuigd dat al degenen die nog deel uitmaken van het rijk der levenden en deze tijd hebben meegemaakt, met veel genoegen aan Café Juliana en zijn bewoners zullen terugdenken.

(H.Coppens)

Voorvaderen

Bij een stamboomonderzoek dat ik eens uitvoerde, bleek dat het smidsvak ook al door mijn voorvaderen werd uitgeoefend. Mijn overgrootvader, Antonius Hermus (1821-1894), was smid.

Zijn zoon Gerardus Hermus (mijn opa dus; 1857-1944), migreerde van Mill naar Rosmalen. In die periode werd er op een van de gemeentehuizen een schrijffout gemaakt en werd Hermus als Hermens geschreven. Men heeft daar niet op gereageerd en het op z'n beloop gelaten, zelfs toen een rijke oom uit Indonesië de erfgename opriep.

Gerardus Hermens betrok een pand in de Kerkenhoek, tegenover de latere meisjesschool (het huidige Steunpunt voor Ouderen), waarin hij startte met een café en een smederij. Ook was er nog een aparte ruimte over om in de winter een paar koeien te stallen. Gerardus nu was getrouwd met Elisabeth Vink. Uit dit huwelijk werden 8 kinderen, 5 jongens en 3 meisjes, geboren. In volgorde van geboorte: Wilhelmus, Anna, Gerarda, Antonius, Wilhelmina, Adrianus, Marinus en Gerardus. Van deze groep zouden er enkelen in Rosmalen bekend worden als min of meer beroemde personen.

Marinus (*Merinus de Smid*, 1892-1974). In het ouderlijk huis startte hij al met de handel in fietsen en motoren en hij had tevens de beschikking over een werkplaats. In een later stadium bouwde hij aan de Graafsebaan een nieuwe garage met woonhuis, die grote bekendheid verwierf tot ver buiten Rosmalen. De bouw was voor die tijd zeer modern en het staat er trouwens nog. Er is nu een artistenbureau in

De familie Hermens te Rosmalen, Kloosterhoek (tegenover het voormalige klooster). Van links naar rechts Grada, Mina, moeder (met achter haar Willem), Marinus, Garus (met achter hem Antoon), vader, Anna, Janus.

gevestigd. Bij de garage werd ook een benzinepomp gebouwd en in een later stadium eveneens een aan de overzijde van de weg. In het begin verkocht hij Engelse en Amerikaanse auto's, die ook voor reparatie bij hem terecht konden. Hij stond bekend als zeer technisch en vindingrijk. Hij knutselde in de jaren '20 al een

stoommachientje in elkaar. En als hij een ritje door Rosmalen tufte, liep het hele dorp uit. Ook construeerde hij eens een fiets voorzien van elektrisch licht, wat in die tijd zeer bijzonder was. Men kende immers in die dagen alleen maar fietsen die uitgerust waren met een kaars of carbidlantaarn.

Zo nam hij ook eens een bierglas uit het café, vulde dit met een of andere substantie met in het midden een koolstaaf (potloodpunten) en zijn batterij was geboren. En als hij dan 's avonds door het dorp fietste, was dit een bezienswaardigheid. In de loop van de daaropvolgende jaren was hij het die met de eerste auto's door het dorp reed. Marinus de Smid was zonder meer een begrip in die dagen.

Adrianus (*Janus de Smid*, 1888-1953). Hij was werkzaam bij de PTT en opende het eerste postkantoor in het dorp. Het postkantoor van die dagen, dat in feite niet méér was dan een kamer van het huis van zijn opa, bevond zich in de Dorpsstraat en was in de verste verte niet te vergelijken met de huidige postkantoren. Het pand is intussen gesloopt en op dezelfde plaats bevindt zich nu de ABN-AMRO-bank. Bekend is dat Janus smoorverliefd werd op de dochter van de plaatselijke stationschef. Zij was onderwijzeres en kwam iedere dag meerdere keren zijn postkantoor voorbij. Maar daar de liefde niet wederzijds was, is deze gehoopte relatie in rook opgegaan. Op een later tijdstip is hij naar Baarle-Nassau vertrokken, waar hij ook werkzaam geweest is bij de posterijen.

Gerarda (*Grada de Smid*, 1884-1972). Zij trouwde met Gerardus (Grad) van Creij. Tezamen met zijn broer Em runde hij een aannemersbedrijf. In de volksmond werd Grad de *Rooie Creij* genoemd en zijn broer Em de *Zwarte Creij*. Later woonden beiden in de Weidestraat: Grad in *Huize Gera*, dat thans bewoond wordt door de heer Tonnaar, en Em in *Huize 't Ven*, dat zich bevindt op de hoek Weidestraat en Venstraat. Toon van Kreij, directeur van een kippen-slachterij, is de huidige bewoner van deze villa, met een zeer opvallende dakconstructie. Het ging het aannemersbedrijf voor de wind en o.a. in Eindhoven werden hele woonwijken gebouwd. Ook hadden ze nogal wat huizen in eigen bezit. In 1911 bouwde Grad in de Stationsstraat voor zichzelf

Café Juliana.

het bekende café *Juliana*. Door de gunstige ligging vlakbij het toenmalige station fungeerde het ook nog als stationskoffiehuis en op zolder bevonden zich enkele logeerkamers, zodat treinreizigers hier konden overnachten. Bij het café bouwde hij ook een grote garage, die later de smederij van mijn vader werd.

Dat de zaken floreerden blijkt wel uit het feit dat hij de eerste was die in Rosmalen een auto reed. Ook het café liep goed. Er waren verscheidene verenigingen gevestigd en zijn opgroeiende dochters, zonder meer ook trekpleisters in een café, wisten ook van aanpakken.

Als aannemer had hij echter nog meer plannen. Hij bouwde een ander pand in de Weidestraat. Het werd een mooie villa met de naam *Gera* (zie bij Gerarda) en zijn broer Em bouwde de villa 't *Ven*. Het hus van Grad was naar zijn vrouw genoemd en het huis van Em naar de locatie, zoals reeds vermeld. Beide panden zijn nog in goede staat.

Zilveren of gouden priesterfeest rond 1910 op de Driesprong. Het misdienaartje geheel links, dat naar de fotograaf kijkt, is Toontje de Smid.

Anna (*Anna de Smid*, later *Anna de Mulder*, 1883-1960). Zij huwde met Jan van Lith, die de molenaar was van de bekende standermolen in de Molenhoek (Molenstraat). In Rosmalen sprak men niet van *molenaar* maar van *mulder*. Behalve “molenaar” kon *mulder* ook “meikever” betekenen (*vrugger krioelde 't in de buke-heg van de mulders*) en eveneens een spottende benaming voor “geslachtsdeel” (*Oe zat oewe muulder te wèrme*, gezegd tegen iemand die op de radiator zit).

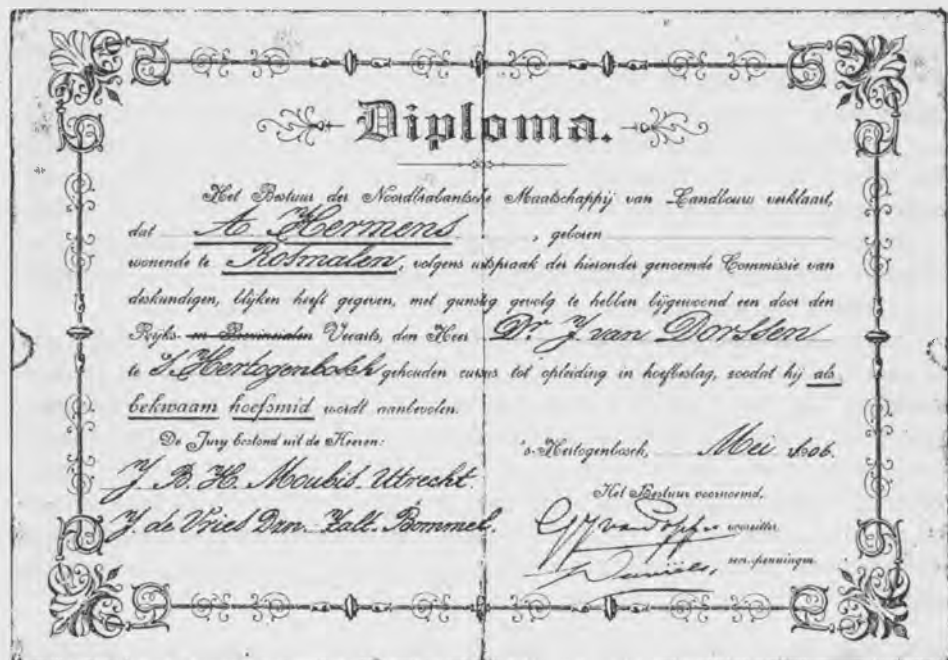
Aan de overkant van de weg werd na verloop van tijd ook nog een gemaal gebouwd. Het bedrijf floreerde vele jaren. Door de opkomst van de electromoter zijn

vele molens overbodig geworden en door het in onbruik geraken verwaarloosd. De laatste jaren is er veel geld uitgegeven voor onderhoud en reparatie. Maar momenteel vindt men dat een molen op de eerste plaats niet dient als monument, maar als werktuig. Na jarenlang stil gestaan te hebben, is de molen vanaf 1986 weer aan het draaien, dankzij René Vogels, die op gezette tijden ook tekst en uitleg geeft over de werking van de molen. De molen was vroeger eigen bezit, maar is indertijd door de gemeente opgekocht, daar de laatste eigenaar hem wou laten slopen.

Antonius (Toontje de Smid, 1885-1967)

Hij groeide op onder de schaduw van de Lambertuskerk en was al op jeugdige leeftijd een trouwe misdienaar. De jammerlijk afgebroken jongensschool met op die plaats nieuwbouw die bijna tegen de kerk aangeplakt is - een niet te herstellen blunder van de eerste orde - had hij in die tijd naast de deur. Op wat oudere leeftijd werd hij lid van het kerkkoor. Al op jeugdige leeftijd hoopte hij eens onderwijzer te kunnen worden en hij keek dan ook met verlangen uit naar de kweekschool. Helaas heeft hij zijn ideaal nooit kunnen verwezenlijken, daar het noodlot anders beschikte.

Al op jonge leeftijd werd hij ingeschakeld op het smidsbedrijf van zijn vader en hij groeide zodoende langzamerhand in het smidsvak. Van zijn vader leerde hij al gauw het paard beslaan. In die tijd werden hoefijzers nog zelf gemaakt. Het was

zwaar en lomp werk, maar hij was sterk. De meeste paarden wist hij wel in bedwang te houden, maar ieder paard is nu eenmaal anders en vereist een eigen aanpak. Het paard beslaan was niet van gevaar ontbloot en hij kreeg dan ook wel eens een trap van een onwillig paard. Dan klonken er weleens malse vloeken.

Een ongeval bij het uitoefenen van zijn beroep zou zijn leven later sterk beïnvloeden. Toen hij op een keer een paard aan het beslaan was, sprong er overwacht een splinter in zijn oog. Die splinter werd door de dokter wel meteen verwijderd, maar, naar later bleek, niet al te deskundig, met als gevolg niet te herstellen letsel.

De middelen waren in die tijd beperkt en de medische kennis en de vakbekwaamheid stonden nog op een laag pitje. Door die splinter was zijn oog blijvend beschadigd en door de jaren heen werd het zicht hoe langer hoe minder, hoewel bij een goede medische controle er misschien de mogelijkheid geweest tot enige verbetering was geweest.

Een andere bezigheid voor de smid was toentertijd het leggen van ijzeren banden (repen) om karwielen. Een zwaar werk, dat snel moest gebeuren. Als de wielen afgeleverd waren bij de smid, kon hij beginnen met het opleggen van de ijzeren repen, die hij zelf moest maken. De 9 cm dikke, kaarsrechte staven kregen hun cirkelvorm met behulp van daarvoor bestemde machines, die toen nog met handkracht werden bewogen. De repen werden op de juiste lengte afgekort en de uiteinden werden, na gloeiend heet te zijn gemaakt, aan elkaar gelast. De lengte van de reep moest heel secuur, tot op de millimeter nauwkeurig, bepaald worden. De binnenomtrek van de reep was iets kleiner dan de buitenomtrek, maar omdat die reep er witgloeiend werd opgelegd en door die hitte flink rekte en na afkoeling weer kromp, kwam hij muurvast om de omloop te liggen, ervan uitgaande dat alle berekeningen juist waren. Als de smid met dit zogenaamde *repen* bezig was, wenste hij niet gestoord te worden, want dit precisiewerk vergde zijn volle aandacht. Het zal iedereen wel duidelijk zijn dat de snelheid waarmee dit gebeurde, een belangrijke, zo niet de belangrijkste factor was voor het welslagen van dit werk.

Het heetstoken vond plaats rechts naast het huis, waar het grensde aan een pad dat tot nog voor kort het Smidspad heette en thans deel uitmaakt van de Rodenborchweg. Voor zijn koeien - hij had er maar een paar - had hij een paar percelen land op de plaats waar nu de tot brasserie verbouwde boerderij *Coelenborgh* staat. Die percelen werden de *Smidse Hoef* genoemd en de boerderij die er later op werd gebouwd, eveneens. Die oude benamingen zijn verdwenen, maar de seniorenwoningen die ten oosten van de vroegere Smidspad zijn gebouwd en deel uitmaken van het *Smidshofke*, zijn het enige wat nog herinnert aan het Smidspad en de smid van weleer.

Sinds enige jaren is de dienstplicht afgeschaft, maar vroeger moest iedereen voor zijn nummer, zoals dat toen heette, in militaire dienst, en ook Toontje ontkwam hier niet aan. Als hij geluk had, kon hij nog uitgeloot worden, maar hij had Vrouwe Fortuna niet aan zijn zijde en voegde zich bij zijn lotgenoten, tot teleurstelling

van hemzelf en zijn ouders, die zijn hulp node misten. Hij werd ingedeeld bij het 44ste Landweer Bataljon, 2e Compagnie en na enige tijd overgeplaatst naar resp. het 42ste en uiteindelijk het 1ste. Hij promoveerde van soldaat naar korporaal.

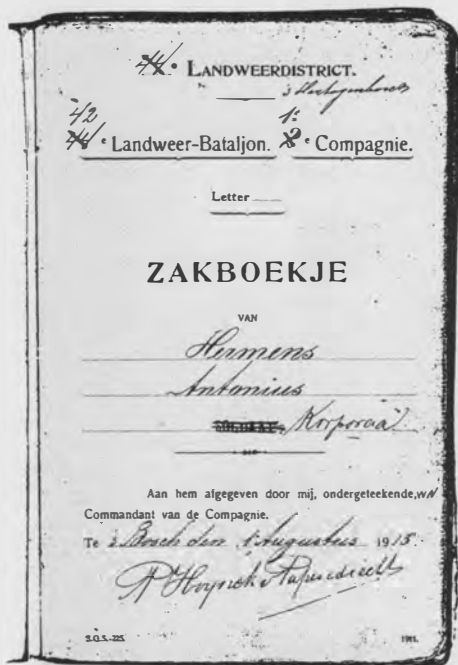
In die tijd maakte het leger veel gebruik van paarden en daarbij kwam zijn opleiding en de praktijk die hij opgedaan had in de werkplaats van zijn vader, hem goed van pas. Hij volgde zelfs nog een speciale cursus, die hij afsloot met een diploma. Meer dan op de dag van vandaag - het leger was nog niet zo mobiel in die dagen - werden door de soldaten langeafstandsmarsen gelopen. Hij was gelegerd in Willemstad, maar van daaruit naar Bergeijk of Eindhoven lopen was maar heel gewoon.

Toen zijn dienstitijd om was, ging hij thuis weer snel aan de slag, waar met smart op hem werd gewacht. Dat heeft helaas niet lang mogen duren, want in 1914 brak de Eerste Wereldoorlog uit en werd hij weer opgeroepen. Hij moest wachtkloppen aan de Belgische grens bij Bergeijk.

Het waren spannende dagen voor Toontje en voor iedereen en we mochten ons gelukkig prijzen dat de oorlog aan ons voorbij ging, in tegenstelling tot België, dat zwaar getroffen werd. Toontje stond met de Duitsers op wacht om onze grenzen te bewaken en leerde van hen de eerste woorden Duits: *Nicht schiessen*. Heel in

Toontje in de Eerste Wereldoorlog.

de verte hoorde hij de kanonnen bulderen. Deze *Dikke Bertha's*, opgesteld aan het front bij de Yzer (een klein riviertje in Zuidwest-België waar de Duitsers niet overheen kwamen: “De Duitse keizer kan niet over de Yzer”), hadden enorme lopen en een reikwijdte van vele kilometers. Ook maakte Toontje kennis met veel vluchtelingen, die de gruwelijkste verhalen wisten te vertellen over wat hun en anderen was overkomen. Al bij al kostte het Toontje weer enkele jaren, maar gelukkig kwam hij na de oorlog gezond naar huis terug. Hij hervatte weer zijn werkzaamheden in de smederij en het dagelijkse leven in Rosmalen ging weer gewoon zijn ganginge. (Wist u trouwens dat deze loopgravenoorlog aan meer dan 20 miljoen mensen het leven heeft gekost en de totale schade meer dan 500 miljard bedroeg?)

Toontje staat helemaal rechts. De foto is gemaakt in 1914.

Het hoefsmidexamen. In het midden (met hoefijzer) Toontje de Smid.

Uit deze tijd stammen veel leuke anekdotes.

- Driekske en Gretje waren twee trouwe klanten in het café. Vanuit de hoogmis waren ze al naar het café gekomen. De borrel liet zich goed smaken en zo tegen drie uur, toen het volk dat naar het lof ging al begon te komen, stapten Driekske en Gretje samen naar de pispak naast het huis. Op een gegeven ogenblik hoorde men vanuit het café dat Gretje zei: "*Hé, Driekske, kèkt 'n bietje ut oew ogen. Ge zèkt goddomme mèn sigaar ut!*"
- De prijzen die men toen voor wat dan ook moest betalen, zijn niet te vergelijken met de bedragen die men nu voor dezelfde produkten moet opbrengen. Een borrel kostte indertijd, toen men zelfs voor een halve cent nog iets kon kopen, vijf centen. En er was eens een klant, die telkens opnieuw voor een borrel het Avé Maria zong.

Omdat Toontje zo'n druk leven had, was er voor de liefde geen tijd. Maar op een zekere dag ging hij vanuit de Kerkenhoek naar een feestje in café Juliana, bij van Creij in de Stationsstraat. Het toeval wilde dat de families Van Creij en Van Herpen aan elkaar verwant waren. Een zuster van de vrouw van Em Creij was getrouwd met een broer van Marie van Herpen. En Marie nu was uitgenodigd op een

Aan de Belgische grens (1914-1918). Zittend, geheel rechts, Toontje de Smid. Er staan ook Duitse soldaten op de foto.

feestje van Van Creij in café Juliana. Toontje knoopte een gesprek met haar aan. Het klikte meteen, de vonken sloegen over en ze waren hals over kop verliefd. Toen Toontje voor de eerste keer naar Heesch ging op een groene fiets (wat zeer uitzonderlijk was: alle fietsen zwart), sprak zij de historische woorden: “Hij heeft wel een kale kop en een groene fiets, maar het is *unne goeie*.”

Al heel snel werden er plannen gemaakt voor een woning en deze keer was het geluk aan zijn zijde. Grad van Creij verliet café Juliana en er was daar ruimte voor een smederij, nl. in Grads garage. Nu was Toontje het caféleven wel gewend, maar Marie kwam uit een kruidenierswinkel en dat was toch wel even anders. Omdat ze bij Marie thuis een kuiperij hadden, sprak men van: *Marie de Kuiper*.

In 1927 traden zij in het huwelijk en ze namen hun intrek in café Juliana in de Stationsstraat G32, later nummer 21. Tijdens de huwelijks-

Marie Hermens-van Herpen (*Marie van Toontjes*). De foto is genomen rond 1930.

GEMEENTE

G. Heerh.

BURGERLIJKE STAND.

CERTIFICAAT VAN HUWELIJKSVOLTREKKING

Uit het Register van HUWELIJKEN der voormelde gemeente blijkt
dat aldaar op den zesden October, negentienhonderd

Zeven en Twintig is voltrokken het huwelijk tusschen

Antonius J. Hermans, te Rombeek,

en
Anna Maria van Herpen te Heerh.

Voor uittreksel.

Afgegeven door mij, Ambtenaar van den Burgerlijken Stand in voormelde
gemeente, aan partijen echtgenooten, ten einde hun huwelijk kerkelijk te
kunnen laten inzegenen

Heerh. 6 October 1927

[Handwritten Signature]

nacht in café Juliana was het wel even schrikken. De vaste klanten wisten goed de weg in huis en hadden een bel onder het bed gehangen, die met een lang stuk touw naar buiten was verbonden. Men wachtte tot Marie en Toontje naar bed gingen. Toen ze goed en wel in bed lagen, werd aan het touw getrokken, waardoor de bel ging luiden. Dat moet wel even schrikken zijn geweest voor het jonge echtpaar. Later vertelde Marie ook nog: "Toon had zo'n haast om in bed te komen, dat hij vergeten was zijn hoge schoenen met veters uit te trekken."

Voor Marie was het een hele overgang en de eerste tijd viel het haar erg tegen. Ze had zelfs heimwee naar Heesch, waar ze geboren en getogen was, maar na verloop van tijd ging het steeds beter.

In het café waren veel verenigingen gevestigd, zoals de Harmonie *St.Cecilia*, de zangvereniging *Oefening en Vermaak* en alle boerenverenigingen. Ondanks het feit dat Toontje het erg druk had, was hij toch lid van de zangvereniging en hij was als bas in vele partijen onmisbaar. Eveneens bleef hij lid van het kerkkoor. In de Lambertuskerk zong hij wel eens een solo b.v. een *Ave Maria* of *Panis Angelicus*. Het was dan werkelijk doodstil in de kerk en men kreeg gewoon koude rillingen.

Het leven ging intussen verder en toen hun eerste dochter Lies, geboren werd, bracht dat voor Marie in het leven van alledag een hele verandering. (Lies is later getrouwd met Henk Boerakker, die nog maar pas is overleden.) Naast de zorg voor haar dochter, waardoor ze al meer aan huis gebonden was, ging ze steeds meer het café in, waardoor Toontje meer tijd kon besteden aan werkzaamheden in de smederij, waar hij het druk had met het repareren van kachels, potten en pannen.

Inmiddels was zijn grootvader van de Kerkenhoek naar de Dorpsstraat verhuisd, waar ook Adrianus (Janus) zijn postkantoor begon. Opa begon aan zijn welverdiende oude dag. Helaas zonder zijn vrouw, die reeds eerder was overleden. In 1944 is hij op 87-jarige leeftijd overleden.

Intussen was Toontje ook gestart met een ijzerwinkel in een kamer die achter de veranda lag. Hij verkocht spijkers, schroeven, tuingereedschap, potten, pannen, teilen enz. Al met al was er volop bedrijvigheid in het pand.

Toontje, Marie en Lies.

Maar dan dienen de crisisjaren zich aan. Er heerst alom armoede. Het lukt de mensen nauwelijks om het hoofd boven water te houden en men is al blij als er brood op tafel komt. En als de mensen al moeite hebben met hun primaire levensbehoefte, dan is het logisch dat het met de klandizie van vele artikelen op alle fronten sterk terugloopt. Toontje moest zelfs tijdelijk ander werk zoeken, omdat zijn inkomen niet toereikend was om zijn gezin te onderhouden. Hij was dan ook blij toen Grad van Creij hem werk aanbood bij de bouw van de Blauwe Sluis in Gewande. Het was zwaar werk, totaal verschillend van zijn werk in de smederij. Gelukkig duurde dat werk in Gewande niet lang en kon hij weer naar zijn smederij om thuis betonijzers op maat te maken en te buigen, die vervolgens naar de Blauwe Sluis werden getransporteerd.

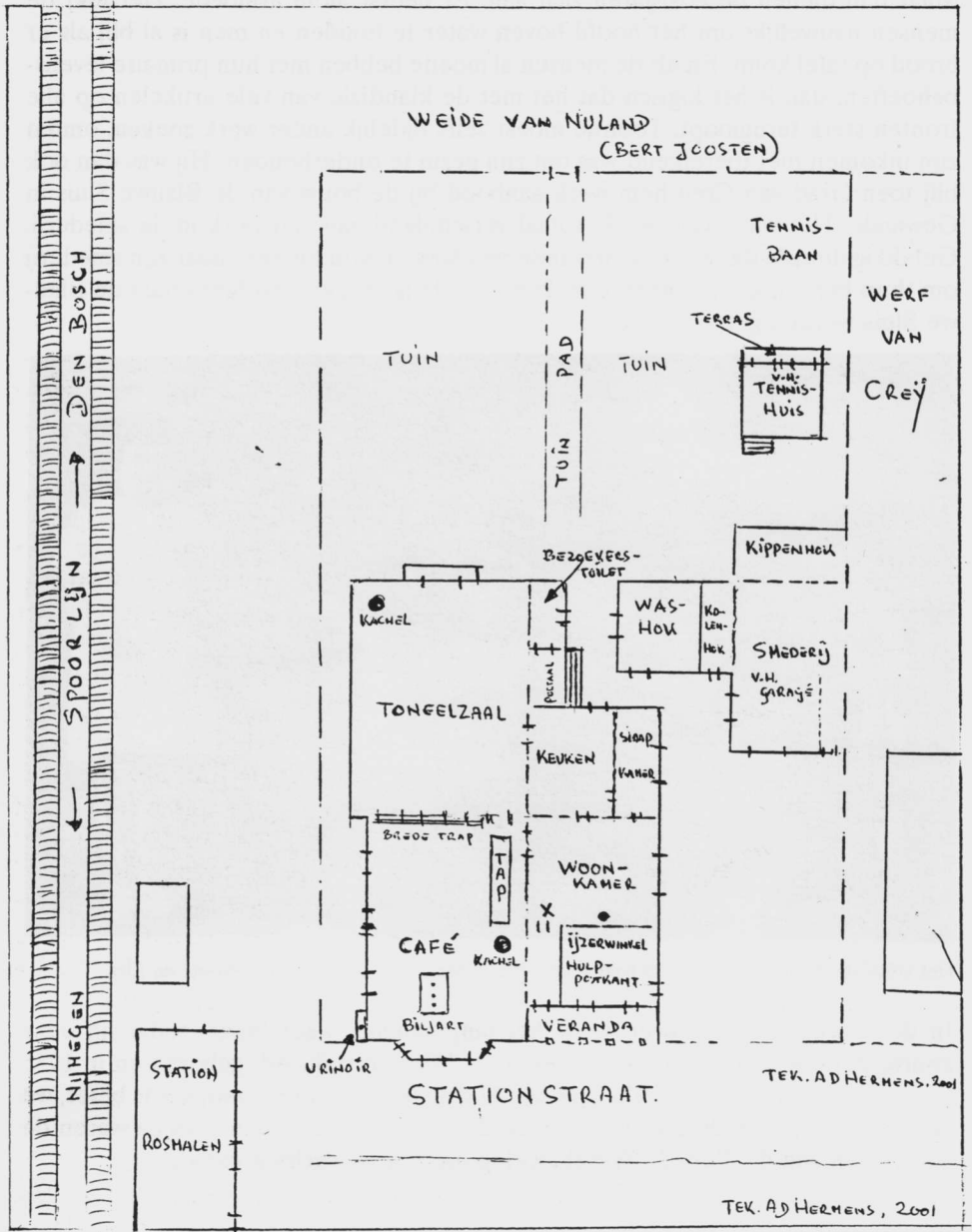

Het voltallige gezin, met van links naar rechts Ad, vader Toon, Gera, moeder Marie en Lies.

In de daaropvolgende jaren werd het langzaam weer beter, zodat hij deze zwarte periode weer snel kon vergeten. In 1932 werd ik, Ad, geboren en in 1935 Gera. We vormden een gelukkig gezin. Al ging het dan voor Toontje iets beter, we zaten nog steeds in de crisisjaren en de donkere wolken boven Europa waren de voorboden van de Tweede Wereldoorlog die ons te wachten stond.

Beschrijving van Café Juliana

Voor die tijd was het café een mooie ruimte, met aan de straatzijde een gezellige veranda, waar de klanten bij mooi weer in rotan stoelen zaten. In het verlengde

Rosmalen den 1 April 1932,

NOTA 54

voor het Bestuur der Harmonie H. Cecilia
1932 van A. Hermens, café Juliana

Jan.	Logies en boterham met koffie, voor den Heer Brocken, na de intussiening in Eindhoven f 1.50
	Voldaan 1 April 1932
	A. Hermens.

van het café was een verhoogde toneelzaal. Deze kon afgesloten worden met grote draai- en vouwdeuren. Ook hingen er grote donkerrode kameelharen gordijnen. Onder de toneelzaal was een ruime bierkelder met gewelven. Deze zou ons in de oorlog nog goed van pas komen. Grad van Creij had voor zichzelf en zijn kinderen een mooie tennisbaan aangelegd met bijbehorend tennishuis. Dit was dusdanig gebouwd, dat het op zijn minst een meter hoger lag dan de baan. En voor de toeschouwers was er een prachtig bordes. Men ging dus met trappen naar boven en onder dit tennishuis bevond zich tevens een flinke kruipruimte. Ook deze kwam in de oorlog

goed van pas om er van alles en nog wat voor de Duitsers te verbergen.

Van wat mijn vader daar verstopt had, kan ik me alleen de radio herinneren, die natuurlijk ingeleverd had moeten worden. Toen mijn ouders in café Juliana kwamen wonen, werd de tennisbaan opgeruimd en maakte mijn vader er een groente- en fruittuin van. Het tennishuis bleef staan en werd ons speelhuis. Erg luxueus voor die tijd. Maar ook vandaag zouden veel ouders maar wat blij zijn als ze over een dergelijke speelruimte voor hun kinderen zouden beschikken. Zo nu en dan, in noodgevallen, als de normale repetitieruimte voor andere doeleinden in gebruik was, werd er door de harmonie weleens in gerepeteerd. Op zolder waren enkele logeerkamers, waarvan in hoofdzaak gebruik werd gemaakt door treinreizigers.

De Tweede Wereldoorlog

De mobilisatietijd verliep voor ons, samen met de bij ons gelegerde soldaten, vrij gezellig. In onze huiskamer werd door de Nederlandse militairen muziek gemaakt op instrumenten, o.a. een accordeon en een drumstel, die ze van thuis hadden meegebracht. En hoewel de situatie in Europa steeds dreigender vormen aannam, was er bij deze mannen van angst weinig te bespeuren. We waren immers neutraal. En we hoopten met z'n allen, net als in de Eerste Wereldoorlog, niet in een eventuele oorlog betrokken te worden. De vrolijke deuntjes waren 's avonds dan ook niet van de lucht.

Maar op 10 mei 1940 zag in de vroege ochtend de lucht zwart van de vliegtuigen en kort daarop waren de bij ons gelegerde militairen met de noorderzon vertrokken. Het was duidelijk: we waren in oorlog met Duitsland. En waarschijnlijk zijn deze soldaten naar de Peel vertrokken om de daar gelegerde soldaten hulp te bieden. Maar hoe dan ook, we hebben ze nooit meer terug gezien. Al heel vlug kwamen er Duitse soldaten in ons café. Ze sleepten stro het café in om op te slapen en buiten het café hadden ze veel paarden gestald.

Al heel gauw kwam het verenigingsleven stil te liggen. Allen weigerden te tekenen voor de *Kulturkammer*. Iedere vereniging die iets uitstaande had met het culturele leven moest hiervan lid zin om in aanmerking te komen voor subsidie. De meeste verenigingen die wat hun broodwinning betreft niet van die vereniging afhankelijk waren, tekenden dan ook niet. Wel tekenen betekende min of meer Duits gezind zijn. Maar als je door niet te tekenen geen inkomsten meer had, is het wel te begrijpen dat om die reden sommige mensen overstag gingen. En het had in feite niets te maken met het al of niet Duits gezind zijn. Zeker is dat velen na de oorlog om deze reden meer of minder werden geboycot zijn.

De Duitsers kwamen van alles tekort. Zo ook koper, dat ze nodig hadden voor de oorlogsindustrie. Daarom werden snel alle muziekinstrumenten goed opgeborgen in een donkere hoek op zolder, waar ze tot na de oorlog ook zijn gebleven. Af en toe ging ik weleens naar boven om op een of ander instrument te spelen als er toch geen Duitsers in de buurt waren, maar het risico toch eens een keer tegen de lamp te lopen, had mij van het spelen moeten weerhouden.

Ook wat de drank betreft was het behelpen. De kaartclubs wilden zondags toch graag hun borreltje. Wij betrokken die van Pompe de Man uit Den Bosch. Mijn sluwe moeder had er iets op gevonden. Ze mengde de jonge jenever met water uit de pomp. En aldus maakte ze van één fles twee flessen, die daardoor natuurlijk sterk verdund was. De klanten, allen doorgewinterde jongens met verstand van zaken, proefden het meteen en zeiden zondags: "Marie, het is meer uit de pomp dan van de Man!"

Met de ijzerwinkel liep het ook niet al te best in die periode. Als bij toeval kwam er een oplossing. Jan Wijns, de latere zeer bekende postkantoorhouder, zocht

PROCES - VERBAAL VAN BEËDIGING

OP HEDEN DEN 21 Mei 1942 IS VOOR

DEN ONDERGETEEKENDE¹⁾

Meester Post- en telegraafkantoor te Hertogenbosch

verschenen:

Fermens Antonius

met ingang van 18 Mei 1942

raangemerkt als hulptelegrambesteller te
ten einde ingevolge het te dier zake bepaalde te worden beëdigd.

Daarop²⁾ den comparant voorgelezen het formulier van den eed/de
belofte en verklaring²⁾, luidende als volgt:

"IK ZWEER/BELOOF²⁾, DAT IK HET IN HET BEZETTE NEDERLANDSCHE GEBIED
GEËLDENDE RECHT GETROUW ZAL TOEPASSEN EN NALEVEN; voorts zweer/
verklaar en beloof²⁾ ik, dat ik, om te bekomen een bediening bij
het Staatsbedrijf der Posterijen, Telegrafie en Telefonie niet
beloofd of gegeven heb, noch beloven of geven zal, hetzij recht-
streeks, hetzij niet rechtstreeks, eenige giften, gaven of geschen-
ken aan wie het ook zij en op welke wijze ook; dat ik die bedie-
ning met alle getrouwheid, nauwgezetheid en met allen ijver zal
waarnemen, overeenkomstig de voorschriften, welke voor de uitoeffe-
ning daarvan bestaan of in het vervolg zullen gegeven worden; de
ambtenaren, over mij gesteld, behoorlijk eerbiedigen en de belan-
gen van het Rijk met al mijn vermogen behartigen zal, zonder ooit,

1) Naam, voornamen en ambtsbetrekking.

2) Voor dengene, die bezwaar heeft tegen den eed, gelden de uitdrukkingen van de belofte of de verklaring. Door te halen, hetgeen niet van toepassing is.

ruimte voor een hulppostkantoor te Rosmalen. De ruimte van onze winkel was hiervoor uitermate geschikt. Er was een gang en er kwam een deur met een loket. Ook kwam er natuurlijk een telefoonaansluiting, die er voorheen niet was. De telefooncel voor de cliënten kreeg, bij gebrek aan een betere lokatie, wel een heel rare plaats. De gang van het postkantoor eindigde bij een deur naar onze huiskamer. In die hoek werd van dun houten planken een cel getimmerd met een doorgang deur, die aan de huiskamerzijde met hetzelfde behang werd beplakt als de andere muren. Van geluidsdemping was geen sprake. Als we in de huiskamer waren en iemand gebruik maakte van die telefoon, werden wij gesommeerd stil te zijn, maar juist daardoor konden we het hele gesprek bijna op de voet volgen. Van onze kant werd verwacht niets van het gehoorde naar buiten te brengen en ik ben er zeker van dat die afspraak niet geschonden is.

Om nog wat bij te verdienen trad Toontje ook nog bij de PTT in dienst als telegrambesteller. Dat was toch nog een zware opgave. Voor 10 cent moest hij soms per fiets tot ver weg in de Maliskamp of Bruggen. En hij was verplicht de gehele dag ter beschikking te staan, ook 's avonds, en ongeacht het weer, zomer en winter. Hij ondervond problemen met zijn beschadigd oog en bovendien mocht hij nauwelijks licht op zijn fiets hebben. Groot licht op de fiets was verboden in de oorlog. Soms gaf mij een telegram mee als hij naar school ging. Officieel was dit natuurlijk niet toegestaan. En zo kon het wel eens gebeuren dat ik het telegram na schooltijd nog op zak had of het lag op straat nadat ik gevoetbald had. Heel begrijpelijk dat hij hiervoor door de heer Wijns op het matje werd geroepen en blij mocht zijn er met een flinke berisping vanaf te komen.

Ook maakte Toontje soms listig gebruik van zijn PTT-plaatje, dat hij op zijn jas droeg. Hij moest soms met de fiets drank halen in Den Bosch. En toen Duitse soldaten eens de kist met drank die hij achter op zijn fiets had, wilden openen en de drank meenemen, wees Toontje op het plaatje PTT, waarvoor ze kennelijk respect hadden. Tot zijn grote opluchting mocht hij ongehinderd doorrijden.

Dat je vroeger in een dorp heel gemakkelijk een bijnaam kon krijgen, is algemeen bekend. Het gebeurde zelfs dikwijls dat men niet beter wist of die bijnaam was iemands eigenlijke naam. Ook Toontje kreeg in die tijd als telegrambesteller een bijnaam: *Toontje de Snelpost*, wat mijns inziens toch zeker niet te danken was aan de snelheid die hij bij het bestellen aan de dag legde. Ook aan de letters PTT, die hij op zijn jas droeg, werd een heel andere uitleg gegeven dan de 'officiële', te weten *Pist Tegen Toontje*.

In de jaren dat Nederland door de Duitsers bezet is geweest zijn er talloze verordeningen uitgevaardigd op allerlei gebied. In die periode kwam er ook een brief, waarin door de opperbevelhebber van de Duitse Weermacht verordend werd dat de naam Juliana, alsmede de namen van alle levende leden van het Koninklijk Huis, verwijderd moesten worden. De naam Juliana prijkte bij ons boven de deur van het café. Voor in geval van nood kon de naam gemakkelijk ingekort worden

GEMEENTE: R O S M A L E N.

= = = = =

O n d e r w e r p;

Rosmalen 2 Juli 1941.

vertoon van afbeeldingen
van leden van het Huis van
Oranje Nassau.

In opdracht van den Heer Secretaris Generaal van het Departement van Binnenlandsche Zaken deel ik U mede, dat de Rijkscommissaris voor het bezette Nederlandsche Gebied heeft gelast, dat alle afbeeldingen van elken aard van de levende leden van het Huis van Oranje Nassau onmiddellijk verwijderd moeten worden uit openbare zaken en ondernemingen, die voor het publiek toegankelijk zijn.

Mitsdien beveel ik dat direct bedoelde afbeelden uit Uwe inrichting, café, of winkel e.d. worden verw.

De Burgemeester van Rosmalen,

Jhr. H. C. F. C. Von Heijden.

tot Julia had Toontje bedacht. Daar dit noodgeval zich nimmer heeft voorgedaan, is de naam Juliana tijdens deze bezettingsjaren gewoon blijven staan.

Een andere verordening was gericht tegen de Joden. Alle openbare gelegenheden waren verplicht op een duidelijk zichtbare plaats bij de ingang een bordje te plaatsen met daarop *Voor Joden Verboden*. Toontje plaatste zo'n plaatje voor het raam van het café. Dat plaatje 'viel' iedere dag op de grond en als er soms controle op was door een of andere agent, werd het weer opgehangen, om na korte tijd weer eens te vallen.

Voor de jeugd viel er in die dagen ook niet veel te beleven en uit verveling werden er minder leuke dingen bedacht. In de oorlog liepen de auto's op generatorgas, die met hout werden gestookt en werden aangemaakt met zeer grote lucifers, van ca. 20 cm. Jongelui gooiden deze lucifers brandend naar binnen. Zo hebben we wel eens een brandende kokosmat moeten blussen. Nog erger was het wanneer zo'n geval op het biljart terecht kwam en er gaten in werden gebrand. Het is ondoenlijk om in kort bestek te vertellen wat er zich allemaal heeft afgespeeld in de periode oktober 1944 tot mei 1945. Hierover staat veel te lezen in het door mij geschreven boek *Rosmalen in de vuurlinie 1944-1945*.

Verenigingsleven na de oorlog

Na de oorlog kwam het gewone leven weer op gang en zo ook in café Juliana. De koperen instrumenten werden weer van de zolder gehaald en de harmonie speelde weer het *Wilhelmus*. Ook al die andere verenigingen bloeiden weer op. Er werd weer gerepeteerd voor de toneeluitvoeringen, die meestal rond de kersttijd werden opgevoerd. Enkele bekende toneelstukken uit die tijd waren *Peerke de Sukkelaar*, *Mariatta* en *de Aapmens*. Af en toe mocht dochter Lies ook een rolletje meespelen. Ik kan me nog herinneren dat ze in een van die toneelstukken de rol van Maria speelde. Ze hoefde niet veel te zeggen, het belangrijkste was dat ze in een boom als Maria moest verschijnen.

Voor de middagvoorstelling moest Toontje de zaal verduisteren. Want in die dagen waren er nog gescheiden uitvoeringen: de vrouwen 's middags en de mannen 's avonds. Zo was dat beslist door pastoor van der Meijden. En in dit soort zaken had de pastoor het laatste woord en daar werd niet aan getornd, hoe ongelooflijk dat bij vele jongeren ook in de oren moge klinken. Het beoogde doel, de mannen van de vrouwen gescheiden houden, werd geen succes. Als de vrouwen - jonge meiden is een betere benaming - na de uitvoering naar buiten kwamen in het schemer of in het donker, waren de jonge mannen al vroeg present voor de avondvoorstelling. En dan was het vrijen geblazen in de naaste omgeving van café Juliana. Er zijn heel wat stelletjes die hier hun eerste schreden op het liefdespad gezet hebben. Behalve het verduisteren van de zaal bij zo'n uitvoering had Toontje mog heel wat méér werk te verzetten voordat het toneelspel kon beginnen. Allereerst moesten de coulissen van de zolder gehaald worden. Een balkenframe aan het plafond en

Kwartierstaten van getogen Rosmalenaren 6

Martien Veekens

Op de middenpagina treft U ditmaal de kwartierstaat aan van ons trouwe heemkundelid Henk Langens, Rosmalenaar van het jaar 2000.

Bij de kwartierstaat van Henk de Werd in de vorige '*Rosmalla*' heb ik o.a. gewezen op een Nulandse Langens-genen-lijn die zowel bij Henk de Werd, als vanzelfsprekend bij Henk Langens bestaat. Tijdens mijn onderzoek t.b.v. het maken van een *kwartierstaat* met Henk Langens als *proband* (nummer 1 in een *kwartierstaat*) blijkt echter niet alleen een verwantschap te bestaan in de Langens-lijn (laatstgenoemde heeft naast zijn *stamlijn* ook nog een extra Langens-*genen-lijn* die begint met het kwartierstaatnummer 47: Maria Langens, de dochter van Balthasar Langens), maar ook in een Van Nistelrooij-lijn. Martinus van Nistelrooij (bij Henk de Werd: kwartierstaatnummer 24) en Roelof van Nistelrooij (bij Henk Langens: kwartierstaatnummer 22) blijken zonen te zijn van hetzelfde echtpaar. Hun *geneagram* ziet er als volgt uit:

Arnoldus van Nistelrooij en Johanna van Wetten
vader en moeder van o.a.

Roelof van Nistelrooij <i>vader van</i>	<i>en</i>	Martinus van Nistelrooij <i>vader van</i>
Cornelia van Nistelrooij <i>moeder van</i>		Gerardus van Nistelrooij <i>vader van</i>
Adriana van Hoof <i>moeder van</i>		Emmerikus van Nistelrooij <i>vader van</i>
Hendrikus Langens <i>vader van</i>		Anna Maria van Nistelrooij <i>moeder van</i>
Henk Langens	<i>in de 10^e graad verwant aan</i>	Henk de Werd

Een *geneagram* is een deel van een *parenteel*. Een *parenteel* is een in generaties gerangschikte opgave van alle wettige afstammelingen van een bepaald ouderpaar, zowel in mannelijke als in vrouwelijke lijn. Een *geneagram* is een overzichtstabel waaruit de gemeenschappelijke afstamming blijkt van twee of meer personen. Die afstamming kan zowel langs de mannelijke als de vrouwelijke lijn plaatsvinden.

16. Theodorus Langens * Nuland, 31-01-1797 + Nuland, 22-07-1854 zoon van Hendricus Langens en Elisabeth Fransen x Nuland	17. Henrica van Creij * Nuland, 22-08-1794 + Nuland, 24-09-1846 dochter van Antonie M. van Creij en Catharina v Venrooij 16-05-1820	18. Lambertus v Grinsven * Rosmalen, 30-03-1781 + Nuland 09-01-1857 zoon van Joannis W. v Grinsven en Anna Maria Heijmans x Nuland	19. Johanna van Nuland * Nuland, 26-11-1785 + Nuland, 19-02-1857 dochter van Antonius H. van Nuland en Joanna Th. Spierings 08-05-1808	20. Willem van Hoof * Nistelrode, 17-05-1803 + Rosmalen, 21-01-1874 zoon van Antonie van Hoof en Maria v.d. Camp x 's-H.bosch	21. Francisca Verstegen * Uden, 09-08-1802 + Rosmalen 12-08-1874 dochter van Cornelis Verstegen en Elisabeth v.d. Boom 14-11-1835	22. Roelof van Nistelrooij * Nuland, 06-04-1799 + Nuland, 05-07-1865 zoon van Arnoldus J. v. Nistelrooij en Johanna J. van Wetten x Rosmalen	23. Allegonda van Nuland * Nuland, 11-01-1798 + Nuland, 17-05-1860 dochter van Cornelis H. van Nuland en Maria B. Langens 27-05-1821
8. Hendrikus Langens * Nuland, 12-05-1823 + Nuland, 13-11-1890 x Nuland	9. Petronella van Grinsven * Nuland, 23-11-1823 + Nuland, 01-03-1874 20 juni 1856	10. Johannes van Hoof * Rosmalen, 15-05-1836 + Rosmalen, 20-05-1891 x Rosmalen	11. Cornelia van Nistelrooij * Rosmalen, 10-04-1837 + Rosmalen, 20-05-1860 1 juli 1874				
4. Antonius Langens * Nuland, 5 januari 1870 + Rosmalen, 15 december 1908 x Rosmalen	5. Adriana van Hoof * Rosmalen, 4 juli 1874 + Rosmalen, 7 april 1906 14 mei 1897						
2. Hendrikus (Driek) Langens * Rosmalen, 21 april 1901 + Rosmalen, 10 juli 1975 x Empel en Meerwijk							
1. Hendricus Wilhelm * Rosmalen Rosmalenaar v Lid van de Heemk							

4. Villem Verhallen	25. Theodora van Osch	26. Adrianus van Schaijk	27. Elisabeth van Berlo	28. Hermanus v.d. Dussen	29. Maria van Lith	30. Antonius den Dekker	31. Henrica de Bekker
Rosmalen, 1-12-1781 Empel, 2-05-1894	* Empel, 27-03-1788 + Empel, 10-05-1850	* Berghem, 19-07-1784 + Berghem, 31-01-1871	* Boekel, 22-07-1784 + Berghem, 09-07-1835	* Empel, 16-04-1778 + Empel, 17-01-1841	* Empel, 19-12-1788 + Empel, 06-09-1861	* Empel, 26-10-1800 + Empel, 06-01-1870	* Empel, 18-05-1800 + Empel, 08-01-1847
oon van	dochter van	zoon van	dochter van	zoon van	dochter van	zoon van	dochter van
rancis Verhallen en techgeliën Houdemans	Andries van Osch en Joanna Cortie	Leonardus van Schaijk en Margaretha v.d. Wielen	Petrus Janse van Berlo en Hendrina P. v.d. Bergh	Antonie v.d. Dussen en Johanna Deckers	Gerardus van Lith en Elisabeth van Beeck	Adrianus den Dekker en Anna van Gerven	Mathijs de Bekker en Johanna v. Engelen
x Empel	30-01-1812	x Berghem	03-08-1806	x Empel	19-01-1814	x Empel	02-09-1827

2. Martinus Verhallen	13. Anna Maria van Schaijk	14. Gerardus van der Dussen	15. Martijna den Dekker
Empel, 10-10-1822 Empel, 12-05-1894	* Berghem, 25-03-1824 + Empel, 15-07-1896	* Empel, 04-12-1821 + Empel, 12-10-1864	* Empel, 06-09-1829 + Empel, 25-02-1902
x Berghem	17 mei 1851	x Empel	29-05-1857

Wilhelmus Adrianus Marinus Verhallen
* Empel en Meerwijk, 26 januari 1867
+ Empel en Meerwijk, 21 maart 1955

x Empel en Meerwijk

7.
Johanna van der Dussen
* Empel en Meerwijk, 19 november 1870
+ Empel en Meerwijk, 11 april 1950

27 oktober 1896

Wilhelmina (Mina) Verhallen
* Empel en Meerwijk, 19 september 1900
+ Rosmalen, 12 oktober 1970

5 september 1927

(Henk) Langens

juni 1934

het jaar 2000

ekring Rosmalen

De verwantschap tussen de beide Henken in de 10^e graad is de uitkomst van de mate van verwantschap die wordt uitgedrukt in *verwantschapsgraden*. Het is de som van de *ascendanten* (verwantschap in de opgaande lijn naar de voorouders) en de *descendanten* (verwantschap in de neergaande lijn naar de afstammelingen). Het is deze *gradientelling op Romeinse wijze* die bij stamboomonderzoek het meest wordt gebruikt.

In onze reeks *Kwartierstaten van bekende en getogen Rosmalenaren* is in *Rosmalla* (jrg.10, nr.2, juli 2000) al aandacht besteed aan Cor Verstegen. Cor is het 'vaste maatje' van Henk Langens. Het zal hen beide goed doen te weten, dat ook hun verwantschap via een *geneagram* kan worden aangetoond:

Cornelis Verstegen en Elisabeth van den Boom
vader en moeder van o.a.

Adriaan Verstegen	en	Francisca Verstegen
<i>vader van</i>		<i>moeder van</i>
Peter Verstegen		Johannes van Hoof
<i>vader van</i>		<i>vader van</i>
Adrianus Verstegen		Adriana van Hoof
<i>vader van</i>		<i>moeder van</i>
Johannes Verstegen		Hendrikus Langens
<i>vader van</i>		<i>vader van</i>
Cor Verstegen	<i>in de 10^e graad verwant aan</i>	Henk Langens

Naast een *kwartierstaat* en een *parenteel* bestaat er ook nog een mengvorm tussen een *kwartierstaat* en een *parenteel*: een *consanguiniteitstabel*. Bij een *consanguiniteitstabel* van een bepaald ouderpaar beschrijft men de voorouders (*kwartierstaat*) en daarna alle afstammelingen van die voorouders zowel in mannelijke als in vrouwelijke linie (men maakt van al die voorouders dus *parentelen*). In tegenstelling tot een *consanguiniteitstabel*, die volledigheid beoogt, werkt een *geneagram* nooit alle takken volledig uit. Wil men een *parenteel* of een *consanguiniteitstabel* vervaardigen dan moet men over zeer veel tijd beschikken en zal men al gauw met niet of zeer moeizaam te vullen lacunes worden geconfronteerd, o.a. omdat *bevolkingsregisters* slechts tot aan de Tweede Wereldoorlog raadpleegbaar zijn en de mobiliteit na de oorlog sterk is toegenomen. Neem daarbij nog de wet op de privacy-bescherming en U zult begrijpen, dat de *Werkgroep Ondersteuning Genealogie en Heraldiek* zich voorlopig toch maar liever met het vervaardigen van *kwartierstaten* en *geneagrammen* bezighoudt.

gaten in de grond zorgden ervoor dat de coulissen konden draaien. Men werkte met twee decors en Jan Verstegen was in die tijd de decorschilder. Was hij klaar met het schilderwerk, dan keek hij op grote afstand in het café, met de onafscheidelijke borrel in de hand, of het de toets van de kritiek kon doorstaan. Tegen de tijd dat het decor klaar was, was ook de borrelrekening flink opgelopen.

Tijdens de opvoering verbleven de spelers in de huiskamer bij de kachel, waar ze hun tekst even doornamen en verder was het wachten op hun beurt om op te treden. Onze slaapkamers deden in die periode dienst als kleedlokaal. In feite was het hele huis in gebruik. Je begrijpt dat er voor de kinderen Hermens in die dagen niet veel privacy meer over was.

In de pauzes stonden achter het huis de dames in de rij voor het toilet (zie plattegrond), terwijl de heren meestal in onze tuin plasten. Het toiletpapier van die tijd was van eigen fabrikaat, waarbij oude kranten die in repen waren geknipt aan een touwtje waren opgehangen.

Nationaal Zang- en Muziekconcours te Rosmalen op Hemelvaartsdag 6 Mei, Zondag 9 Mei en 2e Pinksterdag 17 Mei 1937

3^e Aldeeling   Naam der Vereeniging: *H. Tubrus*
te *Bosch*
Aantal leden .....

Behalve bij deze toneeluitvoeringen had Toontje ook handen vol werk bij een concours van de Harmonie of de Zangvereniging. Er werd een grote tent geplaatst op de weide van Bert Joosten (van Nuland) of in onze tuin (zie plattegrond). In het laatste geval was hij genoodzaakt zijn moestuintje te ruimen, wat hem toch wel zeer gedaan moet hebben.

Op het eind van de vijftiger jaren mocht er eindelijk ook gedanst worden met de kermis en carnaval. Voor Rosmalen stelde het carnaval van die dagen niet veel voor. Heel het carnaval gebeuren was een heidens feest en het gaf geen pas als katholiek daaraan deel te nemen. Carnaval vieren, waarvoor je in die dagen toch echt naar Den Bosch moest, werd door de kerk ten sterkste ontraden, en ging je toch, dan werd je zonder meer als slecht beschouwd. In plaats van carnaval te vieren en je in de poel van het verderf te storten, moest je naar het zgn. 40-urengebed om aflaten te verdienen voor die slechte mensen.

Hoe gelukkig men ook met deze verandering was, het betekende voor Toontje weer hard zwoegen om de dansruimte in te richten voor het gebruik. Er moest een zwaareikenhouten dansvloer op vloer van de toneelruimte gelegd worden. Alle ramen moesten aan de binnenkant met planken worden beveiligd. Hij ontwierp ook een speciale railing van balken, die op 1 meter afstand van het buffet werd ge-

plaatst. De opzet was tweeledig: de klanten werden zo op afstand gehouden en er was tevens ruimte voor de kelners. Ook de geldlade werd verdiept, zodat er meer geld in opgeborgen kon worden. Meestal werd er bier gedronken en voor een glas bier betaalde je toen 35 cent. Toen de dansvloer geplaatst was, werd die bewerkt met kaarsvet en zaagmeel en hadden de kinderen Hermens de eer die dansvloer 'in te dansen'.

Op die hoogtijdagen had Toontje het ook druk met het *aanslaan* van de biervaten. Soms ging het wel eens mis en dan spoot het bier tegen de keldergewelven. Hij liet zich dan weleens een *Gvd* ontvallen. Vanaf de tijd dat er gedanst mocht worden, huurde Toontje met de kermis en carnaval een orkestje. Zo goed als altijd werd dat bevolkt door onze dorpsgenoten Toontje van Balkum en Jö van Hoof. Met die dagen hing het er met de benen uit en als *Heide-*

Kerstmis 1959. Gera achter de tap.

roosje werd gespeeld, kwamen massaal de stemmen los. Horen en zien verging je. Vechtpartijen kwamen in die tijd nauwelijks voor. En als ze erg lastig waren, dan kwam Toontje en die had de wind er goed in, want ze wisten dat hij smid was en dus sterk. Meestal waren de gemoederen dan gauw bedaard.

Ieder jaar werd in die periode het biljart in de hoek van het café tegen het toneel geplaatst, waarop het orkest dan plaats kon nemen. Het dansen kostte een stuiver per dans en bij *half uit* werden de stuivers opgehaald. Toentertijd dronk men bier, jenever en *vrouwendrankjes*. Wijn werd in ons café toen nog niet gedronken.

Tijdens die dansavonden ging het er soms wild aan toe en sommigen sprongen vanaf de hoge dansvloer het café in, waarbij ze soms door de vloer gingen, die dan zo vlug mogelijk provisorisch door Toontje werd gerepareerd.

Na afloop werd alles opgeruimd en moest de hele zaak schoongemaakt worden. De houten vloer werd met groene zeep geschrobd. Ook de speciale radioaansluiting - we hadden destijds nog geen jukebox of pickup - werd weer voor een tijdje opgeborgen.

Gezelligheid in café Juliana. Marie staat rechts achter het witte schot en Toontje bij de kachelpijp links, tussen de klanten.

In de loop der jaren is er ook veel kattekwaad uitgehaald, maar deze kwajongensstreken zijn op geen enkele manier te vergelijken met wat tegenwoordig op vele plaatsen in het weekend gebeurt. Er werd niets vernield en er werd ook niemand in elkaar geslagen. Ik kan me nog herinneren dat tijdens de kermis enkele jongeren erin slaagden om de afgedekte meterkast te bereiken en de hoofdschakelaar om te draaien, zodat het hele café, inclusief de dansvloer, het enige tijd zonder licht moest stellen. Dit alles tot grote hilariteit van de jongelui, die in ieder geval de gelegenheid hadden de katjes in het donker te knijpen.

Zo is het ook wel eens gebeurd dat enkele jongelui er in geslaagd waren om de pudding weg te halen die bestemd was voor het jaarlijkse Ceciliafeest. De pudding kon niet meer gered worden, maar Marie wist wel wraak te nemen door een emmer vuil water over hen heen te gooien.

Meermalen kwam het voor dat sommige jongens de hele dag in het café vertoefden. Er werden dan bij een of andere boer wat eieren gehaald, die door Marie werden gebakken. Wat Marie echter niet wist en wat ook wel eens gebeurde, was dat de eieren niet afkomstig waren van die een of andere boer, maar van haar eigen kippen. En nadat ze de door Marie gebakken eieren verorberd hadden, zei een van hen: "Nou Marie, je hebt niet alleen mooie kippen, maar ze leggen nog lekkere eieren ook."

Wat die kippen betreft is er nog een heel ander verhaal. Kippen hebben ook niet het eeuwige leven en als ze op een gegeven ogenblik van de leg af waren, werden ze vroeger meestal door de eigenaar geslacht. Deed je dat niet, dan probeerde je ze te verkopen. En in die tijd was er in Rosmalen zo'n bekende sjacheraar die alles kocht en verkocht wat los of vast zat. De man werd verwittigd en hij kwam nog dezelfde dag. De kippen werden vakkundig bekeken en afgaande op wat hij ervan vond, was het een mirakel dat ze nog leefden. Hij wilde er nog wel wat voor betalen, maar liet duidelijk blijken dat hij weinig hoop had er nog ooit vanaf te komen. Nadat hij de kippen in een grote korf had opgeborgen, vroeg Marie hem of hij misschien weer voor nieuwe jonge kippen kon zorgen. Hij beloofde zijn best te doen en op het eind van diezelfde week werden de nieuwe kippen afgeleverd. En in de kortst mogelijke tijd was het duidelijk dat de kippen zich helemaal thuis voelden in hun nieuwe omgeving. Dit alles tot grote tevredenheid van Marie. Wat ze niet wist, was dat ze haar eigen kippen weer had teruggekregen. De man had de kammen van die kippen mooi rood geverfd en de poten voorzien van een helder geel kleurtje, zodat ze er uiterlijk weer jong uitzagen. Zeker is dat de kippen geen ei meer gelegd hebben en of onze sjacheraar zich daar nog ooit heeft laten zien, waag ik te betwijfelen.

Het einde

Vanwege het achteruitgaan van Toontjes gezichtsvermogen, ondanks de goede druppels van dokter Jap Tjong uit Den Bosch, kwam hij steeds minder achter de tap. En als hij dan toch nog wel eens een borreltje inschonk, dan bepaalde de

Afscheid van café Juliana in 1960.

vinger aan de rand van de borrel of die al of niet vol was. Een vaste klant uit die tijd was de gemeentesecretaris, die kortweg altijd *de sik* werd genoemd. Hij dronk altijd jonge klare. Op een keer schonk Toontje per abuis oude klare in, wat Marie zag. Ze riep: "Hoho, *de sik* moet jonge!" Deze *sik* kwam iedere dag vanaf het gemeentehuis in de middagpauze een paar borrels drinken. Wij zaten dan te eten en hij zat aan het aanrecht in de keuken met een fles jonge klare, een borrelglas, een

bierviltje en een pen. Op dat viltje zette hij dan bij iedere borrel die hij zelf inschonk, een streepje. Die streepjes werden na zijn vertrek opgeteld en op een rekening gezet. Na enkele maanden - de rekening was intussen aardig opgelopen - werd hij aan zijn huis ontboden. De rekening werd betaald met dank voor het verleende krediet.

We zijn ondertussen aangeland in de periode 1950-1960. En tegen het einde van dat decennium werd er al wel nagedacht om het café te gaan verlaten. Geen van Toontjes kinderen, Lies, Gera en ik, had interesse in het café. En voor Toontje werd het tijd om van de oude dag te gaan genieten. Met het steeds verder terugvallen van zijn gezichtsvermogen was dit zonder meer verstandig te noemen. Maar Marie wilde er nog niet van weten. Wat een verschil met 1927!

In 1957 werd een auto gekocht en konden ze eindelijk gaan genieten. Vanaf die dag moest er op zondag getoerd worden, met mij als chauffeur, omdat ik intussen mijn rijbewijs had gehaald.

Ver van huis wilden ze niet, al zijn ze wel eens naar Rotterdam en Volendam geweest. Het liefste stapten ze onderweg uit om even te picknicken. Het autorijden van toen is natuurlijk niet te vergelijken met de hedendaagse drukte op de wegen. Er waren nog maar weinig mensen die in die tijd een auto rijk waren. In de Stationsstraat hadden slechts twee bewoners, dokter Hanegraaf en Toontje, een auto. Bij deze zondagse ritten waren zijn slechte ogen een handicap en er moest door zijn kinderen herhaaldelijk tekst en uitleg worden gegeven over allerlei bezienswaardigheden. Zij fungeerden zo'n beetje als gids voor onderweg.

Met het oog op zijn steeds

Toontje in zijn tuin aan de Dorpsstraat 59.

Ter gedachtenis aan
ANTONIUS HERMENS

echtgenoot van

ANNA MARIA VAN HERPEN

Geboren te Rosmalen 15 september 1886

en overleden in het St. Carolus-
ziekenhuis te 's-Hertogenbosch

3 maart 1969 gesterkt door het
Sacrament der Zieken.

De dood der rechtvaardigen is kostbaar in de ogen des Heren; als het einde van de arbeid, als de voltooiing der overwinning, als de deur des levens, als de ingang tot de volmaakte rust. Mijn roem is 't getuigenis van mijn geweten, dat ik in eenvoudigheid en blijde oprechtheid geleefd heb in de wereld, terwijl ik me gelukkig prees mijn Schepper meer als vijfzig jaar door geestelijke lofsliederen en gezangen te mogen loven als lid van 't zangkoor. Dierbare echtgenote, weest niet bedroefd. Zijn wij met Christus gestorven, wij geloven, dat wij ook met Hem zullen leven. De hemel is mij geopend en eenmaal zullen wij elkander wederzien. Geliefde kinderen, weest mijn navolgers, want uw deugdzaam leven is mijn roem. Houdt uw moeder in ere en leert uw kinderen God trouw te dienen, dan zult gij eenmaal mijn kroon zijn in het hemels paradijs.

BIDT VOOR MIJ.

slechter wordende gezichtsvermogen werd er thuis gewerkt aan de verhuizing naar Dorpsstraat 59, waar voorheen zijn vader had gewoond. Bij het overlijden van zijn vader in 1944 was Toontje bij de verdeling eigenaar van deze woning geworden. In 1959 werd de knoop doorgelukt, zij het met tegenzin van Marie. Zij moest letterlijk opgepakt worden met de laatste flessen jenever. Was het voor Marie geen vrolijke verhuizing, de vele in het café gevestigde verenigingen maakten er een mooie laatste dag van. En zeker is dat voor Toontje van nu af aan een rustige tijd was aangebroken. Hij amuseerde zich nog in de schuur met wat lichte werkzaamheden, zoals kachelhout maken, en bovendien had hij nog wat kippen. Door de tuin had men een lange draad gespannen op ooghoogte. Door de palen te tellen waaraan die draad was opgehangen, wist hij op de gewenste plek te komen. Hoewel Marie node haar café had verlaten, werden het voor beiden nog tien mooie jaren. Ook in die tijd werd er op zondag getoerd en in de loop van de week kwamen oude klanten hen nog herhaaldelijk een bezoekje brengen op Dorpsstraat 59. Ook de brouwer wist ons daar nog steeds te vinden. Het was nog een beetje de sfeer van café Juliana.

Toontjes gezondheidstoestand werd intussen almaar slechter. Hij had last van aderverkalking en leed veel pijn. Als smid was hij gewend pijn te lijden en klagen deed

hij dan ook niet. Maar in maart 1969 overleed Toontje. Voor Marie werd het leven moeilijker. De dochters waren al getrouwd en ik stond op het punt ook in het huwelijksbootje te stappen. Maar Marie wilde niet naar het bejaardentehuis. Uiteindelijk overleed *Marie van Toontjes* nog geen half jaar na haar man.

Het huis werd verkocht en hiermede kwam een einde aan het verhaal van Toontje de Smid en café Juliana, maar de naam leeft voort. En de schrijver van dit verhaal gaat de geschiedenis in als *Ad van Marie van Toontjes*.

Alle foto's, ook de bij dit artikel horende foto's op voor- en achteromslag, zijn uit de collectie van de auteur, Ad Hermens (*Ad van Marie van Toontjes*) te Geldrop.

Henk Gloudemans

Harry Coppens

In de vorige Rosmalla hebben we aandacht geschonken aan het afscheid van Henks broer Cor als kapper, op 30 juni 2001. Daar zijn kinderen zich niet geroepen voelden in de voetsporen van hun vader te treden, betekende dit afscheid tevens het einde van deze kappersfamilie. Want ook zijn broer Henk had reeds een half jaar tevoren, te weten op 30 december 2000, de pijp aan Maarten gegeven, of, om het in kapperstermen uit te drukken, hij is gekapt met kappen, is uitgeknipt, en heeft zijn kappersattributen aan de kapstok gehangen.

Na wat over koetjes en kalpjes gepraat te hebben, komt, onder het genot van een biertje en in gezelschap van zijn onafscheidelijke sigaar, de verteller Henk los.

“Op twaalfjarige leeftijd - ik zat nog op de lagere school, ik noemde het altijd OLO (Ontiegelijk Laag Onderwijs) - werd ik na schooltijd bij tijd en wijle al ingezet, zij het dan dat mijn activiteiten zich beperkten tot wat hand- en spandiensten, zoals haren opvegen, inzepen en *rollekes* aangeven voor de dames. In die periode werd de leerplicht verlengd tot 14 jaar en je was verplicht het leerjaar af te maken waarin je 14 werd. En vanaf de tijd dat ik 14 was tot aan het einde van dat schooljaar was ik verplicht twee halve dagen per week naar school te komen. Meester Westeralen vond dat ook maar flauwekul en zodoende ben ik na mijn verjaardag alleen af en toe nog eens op school geweest. Ik weet nog wel dat ook Ad Schippers twee halve dagen nog naar school toe moest en dat hij tegen de meester zei: “Ik kom terug, maar ik doe niks.” En de meester zei: “Dat kan me niet schelen, als ge mar komt.”

Van de school weet ik nog dat we op een keer gezegdes moesten tekenen en dan zou de meester wel proberen de uitdrukking te raden. Met gezegdes als *De bloemetjes buiten zetten* en *Zoals het klokje thuis tikt, tikt het nergens*, had de meester geen problemen. Maar een van de jongens had een klas vol met kinderen getekend en

in een hoekje had hij nauwelijks leesbaar “de meester” geschreven. Omdat de meester niet wist welk gezegde hij hiermee wilde uitbeelden, vroeg hij hem om het maar te vertellen. De jongen zei: “ ’n Ongeluk zit in een klein huukske.”

Om het ter kerke gaan voor de school te stimuleren, had het toenmalige Hoofd der school, mijnheer De Bok, het volgende bedacht. Als van een klas twee derde van het aantal leerlingen naar de kerk was geweest, dan mocht die klas een rood-wit-blauwe vlag uithangen en was iedereen geweest, dan werd er een gele vlag uithangen. Op een zekere dag waren alle jongens van onze klas naar de kerk geweest met uitzondering van Piet van Steven Tibosch. En toen de *mister* vroeg waarom hij niet was geweest, zei hij dat hij niet wist hoe laat die Mis was (en dat was al een eeuw op dezelfde tijd). En toen de *mister* vroeg of ze dan geen *St.-Jansklokken* (een wekelijkse kerkelijke uitgave, ’t *kerkbloike*) hadden, zei Piet:

“Nee, mister, wij hè’n allinig maar ’ne wekker.”

Ook overledenen werden (en worden) na hun dood nog geschoren, iets wat mijn vader ook deed. Maar toen hij eens op zijn kaartzondag geroepen werd om een overledene te scheren (hij was een fervent kaartspeler) vroeg hij mij of ik - toen dertien jaar oud - dat wilde doen. Gewoonlijk kreeg je daar vijf gulden voor, maar omdat ik het dubbele zou beuren als ik het deed, besloot ik het te doen. Nou wist ik niet dat je een dode nooit met warm water moet inzepen, omdat de verstijfde spieren door het warme scheerwater weer ontspannen. En daardoor viel de mond van de dode plotseling wijd open. En wat ik ook deed, ik kreeg hem met geen mogelijkheid dicht. In paniek rende ik naar het café waar mijn vader zat te kaarten en vertelde met horten en stoten wat er gaande was. Nu zat er al een missaal (kerkboek) onder zijn kin, met daar omheen een soort sjaal.

“Bind die sjaal onder zijn kin en met een beetje trekken krijg je die mond wel dicht. En vervolgens moet je die sjaal boven zijn hoofd goed aantrekken en vastknopen”, zei mijn vader. Met deze kennis gewapend heb ik de klus weten te klaren. En met dat vastbinden had ik zijn mondhoeken mee opgetrokken en was het alsof er een glimlach over zijn gezicht lag. Dit alles tot grote tevredenheid van de familie, die zeiden hem nog nooit zo opgewekt te hebben gezien.

Op mijn veertiende ben ik thuis in de zaak gaan werken, wat zich in het begin beperkte tot opknippen. Mijn eerste klant was Wim Voets. In zekere zin was hij min of meer proefkonijn, maar het gebeurde met zijn toestemming. En ik hoor hem nog tegen mijn vader, die waarschijnlijk vond dat het niet geheel vlekkeloos verliep en aanstalten maakte om iets te corrigeren, zeggen: “Gè blèft eraf en dè menneke knipt men.” Tot aan mijn zeventiende heb ik op de kappersschool gezeten in Den Bosch, waar ik ben opgeleid voor zowel dames- als herenkapper. In die tijd was er in een herenzaak geen droog brood te verdienen, dus met het oog op de toekomst was het toch wenselijk je ook te bekwamen als dameskapper.

Ik weet ook nog wel dat mijn vader werkte met abonnementen. Mijn vader had 35 klanten die zo’n abonnement hadden. Er waren 3 soorten abonnementen:

De derde van links is de opa van Henk.

- 1: 1 keer per week scheren (meestal op zaterdag) en 1 keer in de 6 weken knippen.
- 2: 2 keer in de week scheren en 1 keer in de 5 weken knippen.
- 3: 3 keer per week scheren en 1 keer per week knippen.

En dan waren er nog speciale klanten, die een apart laatje hadden met daarin hun eigen scheer- en kaspullen, en ook dikwijls hun eigen scheerzeep.

In de dameskapsalon ben ik slechts een korte tijd werkzaam geweest. In die tijd was het heel gewoon dat dames tijdens hun behandeling zaten te breien. Toen een klant mij eens vroeg het door haar gebreide truitje te passen, zei ik resoluut: "Nee. Ik ben hier om het damesvak te leren en niet om truitjes te passen." En ik heb toen mijn diploma voor dameskapper verscheurd.

"Wat", zei mijn vader, "gij gin dameskapper?"

"Nee", zei ik, "Es dè moet, dan gò ik merge nog naor Piet den Dief."

"Goed", zei mijn vader, "dan Cor (mijn broer) naor de dames en gè naor veure." (herenkapsalon)

"Wè?" zeiden mijn kinderen later, "en dinde gè dè?"

Van 1958 tot 1968 heb ik thuis gewerkt, van 1969 tot 1989 in 't Ven en daarna nog vijf jaar op de Driesprong. Vanaf 1990 tot op heden heb ik mijn beroep uitgeoefend in de Pastoor Hordijkstraat. Mijn werkruimte was een enigszins aangepaste woonkamer van een huis dat te boek staat als *Krommenhoek*."

Hij noemt zijn herenkapsalon 't *Koffiepotje*. En de klant weet dat hij behalve van koffie ook gebruik kan maken van thee, bier of een borreltje. Naar wat de klant aan drank geboden wordt, had hij zijn scheer- en knipruimte ook 't *Theemutske*, *Biersaloon* of *Borrelpraat* kunnen noemen. Maar hoe dan ook, iedere klant kan drinken naar zijn keuze terwijl hij op zijn beurt wacht. Er zijn horecazaken die het met minder moeten stellen. De verdere aankleding is sober te noemen. Aan de muur hangen wat foto's en wat ouderwets gereedschap uit de tijd dat zijn vader in zijn beginjaren als kapper hanteerde en verder hangt er nog een bordje waarop staat: *Wie niet steelt of erft, moet werken tot hij sterft*.

Ook tijdens het knippen staat Henk niet droog en duikt hij bij tijd en wijle de koelkast in om zijn glaasje even bij te vullen en tezamen met zijn onafscheidelijke sigaar losjes in de mond hangend is het beeld, zoals alle klanten (*hij zelf spreekt nooit van klanten, maar van vrienden en goede kennissen*) dat kunnen beamen en zich blijvend zullen herinneren, compleet.

De sfeer in het *Koffiepotje* ademt nog die van het oude Rosmalen, waar over en weer over alles en nog wat werd gepraat, zij het dan dat er toentertijd geen drank werd geschonken. Kom je op de dag van vandaag terecht in de wachtkamer van je huisdokter of bij de kapper, dan heerst er een dodelijke stilte, die alleen verbroken wordt wanneer er zich toevallig enkele autochtonen onder de wachtenden bevinden.

Ik denk altijd nog aan die keer dat ik me met drie andere geboren en getogen *Rosmollesen* in de wachtkamer bij dokter van de Meer bevond. Terwijl er volop gebabbeld werd, ging heel zachtjes de tussendeur een stukje open en liet mevrouw Van de Meer zich zien, die even rondkeek en toen zei: "Net wat ik dacht. Allemaal echte Rosmalense mensen, want anders hoor je hier meestal niets."

Maar ook bij Henk zal het voort stil zijn en hij zal, zoals hij zelf zegt, zijn klanten zeker missen, "maar ik kan nu op 56-jarige leeftijd met pensioen gaan, door gebruik te maken van de regeling IOKZ (Inkortingvoorziening Ouderen en gedeeltelijk Arbeidsongeschikte Zelfstandigen). Anders had ik nog zeker nog twee jaar moeten wachten."

Hij zegt zelf een hele lijst van mensen te hebben over wie leuke anekdotes te vertellen zijn. Achter elke naam gaat een verhaal schuil en hij is van plan die verhalen op schrift te stellen met iemand en op een of andere manier uit te geven. Hij vertelde mij een anekdote over Bertje de Kees, opzichter bij de gemeente, die met een aantal gemeentewerkers de Jonkheer von Heydenlaan aan het opknappen waren. Het was bar slecht weer en Bertje, die vlakbij in de Heer en Beekstraat woonde, zei dat hij thuis ging eten. De gemeentewerkers vonden het ook te koud in het schaftlokaal en gingen ook thuis eten. Ze schreven op het schaftlokaal: "*Wij zijn schoften en Bertje ok.*"

Henk zelf zegt dat hij zich geen beter beroep had kunnen wensen en als hij vandaag weer een keuze zou moeten maken, zou hij onherroepelijk weer hetzelfde vak

kiezen. Heb je eenmaal zo'n zaak opgezet, dan moet je dat werk ook volbrengen. Anders gezegd: zoals het geknipt is, moet het genaaid worden. Over hoe hij zijn vrije tijd moet doorbrengen, maakt Henk zich geen kopzorgen. Hij is al 30 jaren verknocht aan de hondensport, waarbij zijn voorkeur uitgaat naar de Doberman Pinchers. Verder fietst hij graag en gaat hij graag op vakantie. Vervelen hoeft hij zich dus niet. En nu ook zijn broer Cor het bijltje erbij neergelegd heeft, is hiermee een einde gekomen aan weer een generatie kappers. De familie Gloudemans heeft er samen met *D'n Blom* vele jaren voor gezorgd dat wij er netjes geknipt bij liepen. En zo je geknipt bent, word je versleten.

Zie ook de foto op het achteromslag.

Toponiemen of veldnamen

Harry Coppens

Heel de wereld wordt en werd gedomineerd door namen. Altijd zijn er namen om ons heen. Iedereen heeft zelfs een voor- en achternaam, waardoor we ons van andere mensen onderscheiden. Ook de straat waarin we wonen, de kerk waarin we gedoopt werden, de firma waar we onze boterham verdienen, de voetbalvereniging waarvan we lid zijn en ons stamcafé, zij alle hebben namen. Maar ook zo goed als alle akkers en weilanden hebben in het verleden een naam gedragen en sommige ook nu nog. En over het algemeen staan ze vermeld in de spelling waarin zij zijn opgegeven. Gaat het over hedendaags materiaal, dan

zul je dus oude en nieuwe spelling door elkaar vinden. Woorden en begrippen uit vroegere tijden raakten in onbruik en verdwenen tenslotte. Maar de namen die daarmee zijn gevormd, kom je op de dag van vandaag nog steeds tegen en we zijn ons vaak niet bewust van de eigenlijke betekenis van die naam.

Er zullen weinig mensen zijn, die weten dat de naam *Geleen* iets uitstaande heeft met het oudnoorse *Glana*, de benaming van een beek die als heel helder bekend stond. Hoewel deze beek momenteel geheel vervuild is, is de naam blijven bestaan. En dat de naam *Bakel* in feite betekent dat de hogere zandrug waarop die plaats ligt, begroeid was met bos, zal ook maar aan een enkeling bekend zijn.

Uit deze twee voorbeelden zal het wel duidelijk zijn dat de naamsverklaring dikwijls zeer moeilijk te achterhalen is. Als je weet dat het overgrote deel van onze

Zie paragraaf 10.

huidige veldnamen uit de 11e tot de 16e eeuw stamt en ze in de 11e en 12e eeuw in het Latijn zijn opgetekend en ook dat het Nederlands in het verleden tal van veranderingen heeft ondergaan, dan zul je begrijpen dat de verklaring van veldnamen het werkkerrein is van taalkundigen. Het verklaren *op de klank* is zeker voor oningewijden erg gevaarlijk en de leek zal zich dan ook moeten beperken tot inventariseren en localiseren.

Het veldnamenonderzoek had rond 1950 gestart moeten worden. De akkers hadden toen veelal nog een eigen naam en lagen a.h.w. nog voor het oprapen. Door

de ruilverkavelingen en stads- en dorpsuitbreidingen zijn veel van deze namen verdwenen. Heel jammer, want achter deze veldnamen gaat een belangrijk stuk geschiedenis schuil. Een voorbeeld hiervan is een vreemde veldnaam in Schijndel, nl. *Martemanshurk*. Deze naam is afgeleid van het uit de 15e eeuw daterende *mersmanshork*. *Mersman* duidt op “markt- of koopman” en *hurk* betekent “uithoek”. Het perceel was waarschijnlijk eigendom van een koopman en lag in een uithoek.

Hoe dan ook, veldnamenonderzoek is geen gemakkelijke klus en je zult je in veel archieven moeten verdiepen. Want hoe ontstonden veldnamen? Vóór de komst van het kadaster in 1832 had een akker geen nummer. De eigenaar gaf zijn akker gewoon een naam. Stond er een wilg op dan was het de *wilgenakker*. Lag het dicht bij een brug, dan heette het *brugakker*. Heette de eigenaar Jentje, dan werd het *Jentjesland*.

Wat betreft het aantal veldnamen in Nederland blijft het zeer moeilijk tot een verantwoorde schatting te komen. De grootte van een plaats is niet bepalend voor een zeker aantal veldnamen. Als plaats A een honderdtal veldnamen heeft, dan is het dus niet zo dat de vier keer zo grote plaats B ook 4 keer zoveel veldnamen heeft. Woeste gronden hebben over het algemeen minder veldnamen dan weidegebieden. En omdat de percelen weide in het algemeen nogal wat groter zijn dan akkers, is het logisch dat men in akkergebieden het grootste aantal per vierkante kilometer aantreft. Bij jongere gronden, zoals bijv. de Veenkoloniën, ontbreken veldnamen in de meeste gevallen.

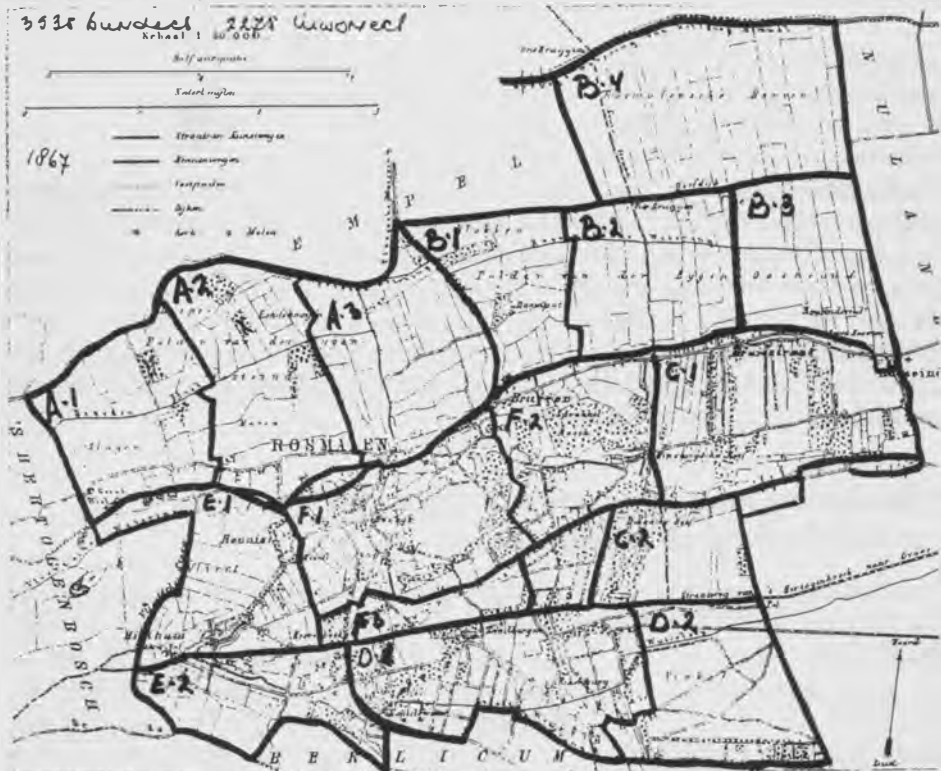
Daar men in ons land bijna nergens van een ‘natuurlijk’ landschap kan spreken, omdat de mens zo ongeveer overal zijn stempel op heeft gedrukt, is een indeling

van de veldnamen in twee hoofdgroepen, nl. natuur- en cultuurnamen, niet bevreemdend. Naar andere kenmerken heeft M. Schönfeld de stof ingedeeld in een aantal groepen, door ze te benoemen naar:

1 Het verschil van hoog en laag	8 De vorm
2 De gesteldheid van de bodem	9 De ligging
3 De begroeiing	10 Afsluiting, omheining, grensteken
4 Het gebruik dat van de bodem gemaakt wordt	11 Het water
5 De dieren die er huisden	12 Weg, dam, dijk, brug, sluis
6 De dieren die men er liet grazen	13 Een bouwsel
7 De grootte	14 Bezitter of gebruiker

Van iedere groep zullen we tekst en uitleg geven, met voorbeelden uit het hele land en in het bijzonder uit Rosmalen.

1 Benoeming naar het verschil van hoog en laag

We weten dat de hoogtelijn van +1m NAP de denkbeeldige scheidingslijn vormt tussen Hoog- (oost) en Laag- (west) Nederland. Maar als we spreken over hoogge-

De Heuvel (sectie A1)
 De Lage Bergen (A2)
 Hoge Bergen (A2)
 Allemansheuvel (A2)
 De Kooyheuvel (A2)
 Den Bergakker (A2)
 Den Hoogen Kamp (B1)
 Het Hoogje (E2)
 Het Hoogveld (E2)
 De Laagschans (E2)
 De Ketsheuvel (E2)
 De Hondenberg (F1)

Enkele voorbeelden uit Rosmalen, met sectienummer.

Diluviale en alluviale gronden aan de oppervlakte.

legen land moeten we wel beseffen dat er altijd sprake is van lichte verhogingen.

Onze bergen zijn op zijn best slechts heuvels. En in de lage delen van ons land zijn het nauwelijks waarneembare bodemverheffingen. Deze uit de kluiten gewassen molshopen worden betiteld als *berg, heuvel, hoop, nol, bult, klip, hoogte enz.* En als in het lage deel, waar van dalen geen sprake is, toch veel veldnamen met *dal, del (delling)* voorkomen, dan moet je dit opvatten als “inzinking, plas”. Ook *laag en leeg* komen hier uiteraard veel in veldnamen voor. Behalve de hier opgesomde benamingen voor zowel hoge als lage delen zijn er over heel Nederland verspreid nog legio andere benamingen, waarbij het dialect ook een grote rol speelt.

2 Benoeming naar de gesteldheid van de bodem: vruchtbaarheid en grondsoort

Het Armenkampke (A1)
 De Verloren Kost (A2)
 De Klootjes (A2)
 De kwade Kamp (A3)
 Het Rotje (B1)
 Den Gemeenen Blok (B1)
 De Verlaten zestien Hont (B4)
 Het Kwaadstuk (C1)
 De Ziekenakker (E2)
 Den Kwaden berg (F1)

Er zijn talrijke veldnamen die getuigen van de vruchtbaarheid van het land: *Vette Hoek, 't Welige Land, Deugd, Spaarpot*. En even talrijk zijn de veldnamen voor de gronden met weinig opbrengst: *Bosen camp, Droeffacker, Magere Weide, Duivelshoek* (onvruchtbaar land stond in een slechte reuk: het was des duivels), *de Verloren Kost* (men besteedde zonder veel succes veel moeite aan dergelijk land en het werd daarom door de burens als zodanig betiteld), *Gagelkamp*

(gagel, een heester met gele katjes, groeit op slecht gewaterd land), *Rietbos(kamp)* (riet groeit op waterland), *Bieseecamp* (laaggelegen landen, die alleen maar geschikt zijn als weiland).

3 Benoeming naar de begroeiing

De algemene benaming voor woeste gronden - van oorsprong niemandsland, later toebehorend aan de heer of aan de dorpsgemeenschap - was *veld*. In het oosten van ons land kreeg het de betekenis van "heideveld". Later in het Nederlands werd *veld* ook voor bebouwd land gebruikt.

Woestenij, Wildernis, 't Wilde land. Namen voor ruw en ruig land komen voor in samenstellingen, bijv. *Ruwaard* (Oss), *Rouwe Veen, Ruigoord*. In *Blauwe Kamp* heeft men te maken met land dat begroeid is met het slechte blauwgras. In het grote rivierengebied komen namen voor met *Mosterd*. Dit kan betrekking hebben op dijken die gemaakt werden met behulp van mutsaards (takkebossen of vlechtwerk van wilgen), in Rosmalen musterds genaamd. Door volksetymologie werd dit mosterd. Onder met *dries* aangeduide stukken land verstond men vroeger ongecultiveerde gronden. *Hil* is een ophoping en komt in de eerste plaats in het westen van ons land voor. In Zeeland worden ze *vliedbergen* genoemd.

Rietbeemde (A1)
Het Biezenkampke (B1)
Het Drieske (B2)
Biezenkamp (B2)
De Driessen (B3)
De Kruisdriessen (B3)
De Greysendriessen (B3)
't Rouwkampke (B4)
Hilleland (C1)
De Gagelkamp (D1)

4 Benoeming naar het gebruik dat van de bodem wordt gemaakt

Het bewerken van het land noemt men *bouwen*, maar reeds vroeg werd het in meerdere delen van ons land gebruikt in de zin van ploegen. Akkers of bouwlanden heten Bouwakkers. Synoniemen zijn *Korenland, Zaadland, Saetacker of Saet*. De namen *Braakland, Klaverland, Roggeakker en Boekweitakker* worden nog wel eens in verband gebracht met het drieslagstelsel, waarbij het land in drie stukken, slagen of percelen werd ingedeeld, waarvan afwisselend een stuk braak lag, een voor de verbouw van wintervruchten en een voor die van de zomervruchten. Een synoniem van braak is *Zwartland* of soms ook *Slaapakker*. *Gewande* heeft iets te maken met het werkwoord wenden, dat het omkeren van de grond kan betekenen, maar ook het omdraaien met de ploeg op het einde van het land. *Gewande* is de plaats waar bij het ploegen gewend wordt. Naar gebruik kent men o.a. *Boonakker, Tarweakker, Roggeakker, Gerstakker, Hooiland*.

De Garststrepn (A1)
Garstland (A3)
De Weikamp (B2)
Den Hooi-Rompert (B3)
Het Voorste Gewend (C1)
Het Achterste Gewend (C1)
Den Boonhof (E1)
Roghof (E1)
De Wortelhof (E1)

5 Benoeming naar de dieren die er huisden

Snepekamp (A1)	Eigenlijk behoort een serie namen, waarbij het eerste deel van de samenstelling een diernaam bevat, niet tot deze rubriek. Het zijn dikwijls aanduidingen voor slecht land, goed voor muggen en muizen of voor vogels. Alom bekend zijn <i>Muggenhoek</i> , <i>Muizenven</i> , <i>Kickerskamp</i> , <i>Mollenveld</i> en <i>Luisweide</i> . Bij de naam <i>Vogelweide</i> is er sprake van een gebied voor watervogels en mogelijk geschikt voor jacht op vogels, maar zeker ongeschikt voor akkerbouw. Eendenkooien waren vroeger belangrijk en vandaar de talrijke veldnamen als <i>Kooiland</i> . <i>En Kooi</i> . Veldnamen met vis hebben hun naam te danken aan visrijk water, waaraan de akkers grenzen.
Mintenskooi (A1)	
De Baarskens (A2)	
De Groote Kooi (A2)	
Het Hommelenbosch (A3)	
Het Kievitsven (C1)	
Het Reigersbosch (C1)	
De Zwaan (E1)	
Den Ravennest (E2)	
De Mollenstrepen (F1)	
Hazenwind (F1)	
Mussestreep (F2)	
Den Uling (F2)	

6 Benoeming naar de dieren die men op de weide liet grazen

Schaapswey (A1)	In vroegere tijden kregen weilanden de naam van het vee dat er graasde. In het algemeen sprak men van <i>Veeland</i> , maar meer gewoon is de benaming naar de afzonderlijke dieren, zoals <i>Osseweide</i> , <i>Kalverkamp</i> , <i>Schaapsweide</i> en <i>Paardekamp</i> . Typisch is dat wanneer de bestemming van het land veranderde, zelfs wanneer het omgeploegd werd tot bouwland, de naam toch gehandhaafd bleef. In samenstellingen met <i>-schaap</i> heb je zo goed als zeker te maken met een slechte weide, die minder geschikt was voor rundvee.
De Lage Paardskamp (A2)	
De Hanenbergens Kamp (B4)	
De Schaapstal (E1)	
Den Varkenshoek (E1)	
Paardskamp (E2)	
Den Beerakker (F1)	
Beerenland (F1)	
Beerenbosch (F1)	

7 Benoeming naar de grootte

De Vijf Morgen (A2)	Hierbij gaat men uit van landmaten, waarvan de grootte niet precies is vast te stellen. Ze wisselde naar tijd, streek en soort (bouwland tegenover grasland). Bij grasland sprak men van <i>koeweide</i> (<i>koegras</i> en <i>gras</i>) als landmaat. Hieronder verstond men de hoeveelheid land die een koe nodig heeft voor zijn voedsel in het zomerhalfjaar. In grootte ongeveer een halve morgen. De grootte van een stuk land werd ook uitgedrukt in de landmaat <i>swat</i> . Onder een <i>swat</i> verstaat men de hoeveelheid gras die ineens met de zeis werd afgemaaid. Bij bouwland kende men de
De Vier Morgen, de Perzik (A2)	
De Tien Hond (A2)	
De Bovenste 5 Mergen (A3)	
Jan Gieles Morgen (B1)	
De Negen Hont (B1)	
De Kleine 6 Morgens (B4)	
De Stomme Morgen (E1)	
De Elf Hont (E1)	

landmaat *morgen*, die van oorsprong betekent: de hoeveelheid land die in een morgen bewerkt kan worden. Andere landmaten zijn ontleend aan de hoeveelheid zaad die nodig is voor het bebouwen van een perceel (*mud, schepel*). Weer andere landmaten werden uitgedrukt in *roeden, gemet* (*De Tien Gemeten* in Zeeland) en *hond (hont)*. De grootte van de genoemde landmaten: morgen/mergen = ± 84 are, hond/hont = ± 15 are, roede = 1 are, bunder/ha = 100 are. Eén morgen is ± 6 hond, één ha is ± 7 hond.

8 Benoeming naar de vorm

In de huidige polders zijn de landerijen veelal rechtlijnig en rechthoekig, maar in de oudere en nog niet verkavelde cultuurstreken zijn zij zeer grillig van vorm. De akkers waren meestal langgerekte streep- of reepvelden. Liepen de twee zijden van een perceel niet parallel, dan ontstond er een *geer*, waarbij zich licht een stuk land in driehoeksvorm (*winkel, hoek, tip*) aansloot. De belangrijkste benamingen waren; *De hoek, Driehoek, Vierkant* en niet te vergeten *Geer*, met als synoniem *Punt* of *Tuit*. Liepen stukken land in verschillende tongen uit, dan sprak men van *De Split of het Spleetje*. Verder werd dikwijls de vorm van het land voorafgegaan met termen als *smal, breed, kort, krom, rond, stomp, schuin* etc. Ook komen veel namen voor van allerlei voorwerpen die overeen kwamen met de vorm van het land, zoals *bijl, haak, hamer, kom, pot* en *ketel*. Je treft ook veldnamen aan die benoemd zijn naar lichaamsdelen van mens of dier, zoals *kop, neus, staart, poot*. Tevens vindt men veel namen die ontleend zijn aan kledingstukken, met name *muts, hemd, lap, kous, laars* en *klomp*.

9 Benoeming naar de ligging

Men kan de ligging aanduiden naar de windrichtingen: *Oostvin, Zuiderhoek* etc. Of naar dorp of streek: *Neckerlandt* (bij Neck onder Purmerend). En eveneens naar de ligging bij een huis, poort, weg etc.: *Hoeften, Achter den Dijk*. En ook naar de relatieve onderlinge ligging (*voor-, middel-, achter-*): *Middelkerf, Achterste Land*.

Het Geerke (A1)
 Kleine Pispot (A1)
 Het Hoekske (A2)
 De Streep (A3)
 De Geerkens (A3)
 Het Lang Stuk (A3)
 De Gemenen Blok (B1)
 De Lange Mergens (B2)
 De Lekpot (E1)
 Het Mutske (F1)
 De Flesch (F1)
 De Kromstukken (F1)
 De Flesman (F1)

De Achteruiten (A1)
 Voor in de Weide (B1)
 Neffen het Blokkampke (B4)
 Tegen den Duinberg (C1)
 Aan de Bleeken (C1)
 Bij Eikenburg (D2)
 De Middelste Bigt (E2)
 Bijde Gemeentekwekerij (F1)
 Bosje bij den Hondenberg (F1)
 Aan/bij/omtrent de Schutsboom (F2)

10 Benoeming naar afsluiting, omheining, grensteken

De Heinis (A1)
Prekerskamp (A1)
Pijpkampje (A3)
Paaymans Vree (B1)
Prinsen Vree (B2)
De Vree (B2)
Lage Vree (B2)
De Scheffersvree (B3)
Aan de Palen (B3)
Dijkpaal 84 (C1)

De namen die in deze afdeling worden besproken, hebben betrekking op de afbakening van percelen land. Tegenover de vrije vlakte, waarin het vee liep te grazen, stonden de omheinde akkers en de hooien grasweilanden. Zo'n omsloten stuk land heette *shot*. De omringde ruimte voor het vee werd *bocht* genoemd naar de gebogen vorm van de omheining. Heel bekend is ook *perk*. En *kamp* betekent in veel streken een stuk land dat omgeven was met een wal-letje dat met hout begroeid was. Ook nu nog bekend is *kavel* (in het westen ook kabel). Het komt ook veel

De Heinis. Foto Harry Coppens.

voor dat de naam van de omheining overgaat op die het land zelf. Dat *Vrede* een synoniem is van tuin, zal velen verbazen (*De Vree*, Nuland). Ook greppels, sloten en opgeworpen hopen zand deden dienst als grensmarkering. Eveneens werd met palen een afscheidng gemaakt en ging de benaming van een grenspaal over op het land. Een *heinsloot* bij afheinen is een grenssloot. Naar de dijk die de grens vormde, heet een stuk land onder Rosmalen: de *Heinis* (zie de foto en ook de tekstillustratie op pag. 31).

11 Benoeming naar het water waaraan het land ligt

We moeten hierbij ook denken aan aan benoeming naar plassen, meertjes die op het land aanwezig waren of waaruit het land ontstaan is, leemkuilen, veenputten, drinkplaatsen voor het vee enz. De overdracht van de naam van een water op het aangrenzende land is overal gewoon, maar zeker in ons waterland. Een mooi voorbeeld is *Klarenbeek*, de plaats aan de klare beek. Veel plaatsen die hun naam aan het water te danken hebben, eindigen op -aa, -ee, -beek en -water.

Het Ven (C1)
't Bosch bij de wiel (C1)
Coudewater (D1)
Naast de opgraaf of beek
De Wiel (E1) [(F2)
Poeltjesbosch (A2)
De Poeltjens/Poel (A2)

12 Benoeming naar een weg over of langs het land, een dam of dijk, een brug of sluis

-weg, -pad en -laan komen veel voor in veldnamen: *Zandweg, Padakker, Heideweg, Het Pad*. -laan kan, met of zonder bomen, elke weg langs de landerijen aanduiden: *Laanakker, Eikelaantje*. -dam en -dijk tellen vele veldnamen over het hele land verspreid, maar de meeste liggen toch in West-Nederland. Minder bekend zijn -stoep, -post, -balk, -vonder en -sluis. Ook zij komen vooral voor in het waterrijke westen.

Grimmedammen (A1)
De Noord dammen (A2)
De Dammen (Waterman)
(A3)
De Dammen in de Vree
(B2)
De Dammen (B3)
Dijk en Daal (F1)

13 Benoeming naar een - al dan niet sindsdien verdwenen - bouwsel (molen, huis, hut, bedrijf, verdedigingswerk), begraafplaats etc.

In de Zaanstreek, met nog vele molens, werden landerijen vaak naar de eigennamen van de molens genoemd: *De Veldkat, De Juffersven*. Ook namen als *slot* en *kasteel* zijn heel gewoon. Talrijke landerijen, als *Stanskamp, Het Fort* en *Het Wachthuis* hebben hun naam ontleend aan verdedigingswerken. Veldnamen, zoals *Dodenakker* en *Kerkhof* herinneren aan begraafplaatsen.

Faese Huysplaats (A3)
Den Kerkakker (A3)
Hutteland (A3)
De Kapel en Hoefakker
(C1)
De Schans (C1)
De Hekschuur (C2)
De Hoogschans (E2)
La Grande Place
d'exercice (F1)
De Pastorijakker (F1)
Het Kerkenland (F1)
Hoeve St. Jan (F1)

14 Benoeming naar bezitter of gebruiker

Mulderskampen (A1)
De Fraterstreden (A3)
De Kerkakker (A3)
Prinsen Vree (B2)
Mie Krijnekamp (B4)
Den Papekamp (B4)
Mathildesmorgen (B4)
De Abt (C1)
Jennemieland (D1)
Lieve Vrouwe kamp (E1)
De Pastorijakker (F1)
Het Kerkenland (F1)
Jantjesland (F1)

Het aantal van deze namen is overal groot, maar verreweg het grootst in Friesland. Al die namen werden in de regel vast, d.w.z. dat bij wisseling van eigenaar of gebruiker de oude naam bleef. Opvallend is dikwijls de gemoedelijkheid die uit de naamgeving blijkt: *Den taaie Kees, Doove Dirkje*. Vaak is het eerste lid een tot familienaam geworden beroepsnaam: *Mole-naarakker, De Mulderin, de Tinnegieter* etc.

Extra aandacht verdienen tal van kerkelanden, die te verklaren zijn uit het grootgrondbezit van kerken en kloosters van voor de Hervorming: *Heilige Land, Kapittelland, Papeven, Roomsche akker* etc.

In Nederland kennen we een enorm aantal veldnamen en er zijn er ook nog vele die in geen van de 14 genoemde rubrieken zijn onder te brengen. De hier vermelde zijn slechts een fractie van het niet te schatten aantal, zoals vermeld in *Veldnamen in Nederland* door M. Schönfeld. Het zijn bovendien de meest voor de hand liggende, die vrij gemakkelijk te verklaren zijn. Voor de echte liefhebber met de nodige talenkennis, is er nog volop werk aan de winkel... maar zo iemand (Wim Veekens) heeft in de vorige *Rosmalla* natuurlijk al van zich doen spreken.

Sponsors

De uitgave van *Rosmalla* is mede mogelijk door financiële steun van de volgende bedrijven en instellingen:

- Abelen BV, Makelaars en Taxateurs, Burg. Mazairaclaan 2, Rosmalen
- Bouwmans, Oliehandel BV, Westeind 3, Rosmalen
- Coelenborgh, Restaurant Brasserie De, Schoolstraat 34, Rosmalen
- Creij & Van Hoek BV, Van, Huisbergenweg 6, Rosmalen
- Den Bosch Drukkerij BV, Weerdskampweg 10/12, 's-Hertogenbosch
- Eijkelenburg Dura Bouw BV, Stationsplein 1, Rosmalen
- Foto Stijntjes, Molenhoekpassage 4, Rosmalen
- Gloudemans BV, W., Hintham 117a, Rosmalen
- Grinsven BV, Van, Raadhuisstraat 4c, Rosmalen
- Heijmans Nederland BV, Graafsebaan 13, Rosmalen
- Hoedemakers en Zn BV, P., Aannemersbedrijf, De Grote Elst 50, Rosmalen
- Huijbregts Notarissen, Hoff v. Hollantlaan 5, Rosmalen
- Jaropa, de heer J. Stienstra, Bruistensingel 100, 's-Hertogenbosch
- Lambermont Groep, Assurantiën-Hypothecken-Pensioenen, Burg. Woltersstraat 1, Rosmalen
- Linnenbank BV, Stationsstraat 13, Rosmalen
- de heer mr. J.G.M. van Mierlo, Striensestraat 44, Rosmalen
- Van de Graaf Damesmode, Dorpsstraat 10, Rosmalen
- Piels BV, Friezenstraat 7, Rosmalen
- Rabobank 's-Hertogenbosch e.o., Raadhuisstraat 1, Rosmalen
- Timmers BV Bouwbedrijf, Heikampweg 6, Rosmalen
- Venrooy, J.M.M. van, Hortensiastraat 4, Rosmalen
- Verbiesen-Smits, de heer en mevrouw J., Molenstraat 34, Rosmalen
- Voets Weg- en Waterbouw, Gebr., Vinkenveld 4, Rosmalen
- Plas Schildersbedrijf, de heer P. van de, Vinkenveld 9, Rosmalen
- Sequoia Hoveniersbedrijf, de heer P. van Roosmalen, Polluxstraat 4, Rosmalen
- Wasserij, Wassalon, stomerij Zuid, de heer J. Rondel, Vondelstraat 16, 's-Hertogenbosch.

Colofon

Rosmalla (ISSN 0925-2894)

is een uitgave van de Heemkundekring Rosmalen en verschijnt eenmaal per kwartaal.

Redactie:

Mari van de Ven en Harry Coppens.

Redactieadres:

Stationsstraat 8, 5241 EE Rosmalen, telefoon 073-5218349.

Secretariaat Heemkundekring Rosmalen:

Martinus Nijhoffstraat 8, 5242 CV Rosmalen, telefoon 073-5214094.

Leden, abonnees en donateurs ontvangen *Rosmalla* en *Rosmalla Extra*.

Donateurs betalen minimaal f 30,- per jaar. Abonnees (voor minimaal één jaar) betalen f 30,- per jaar (postabonnees f 40,- per jaar), over te maken op het bankrekeningnummer van de Heemkundekring Rosmalen, o.v.v. "abonnement Rosmalla". Bankrekeningnummer: 18.45.43.444.

De meeste oude nummers van *Rosmalla* en *Rosmalla Extra* zijn nog verkrijgbaar op het redactieadres.

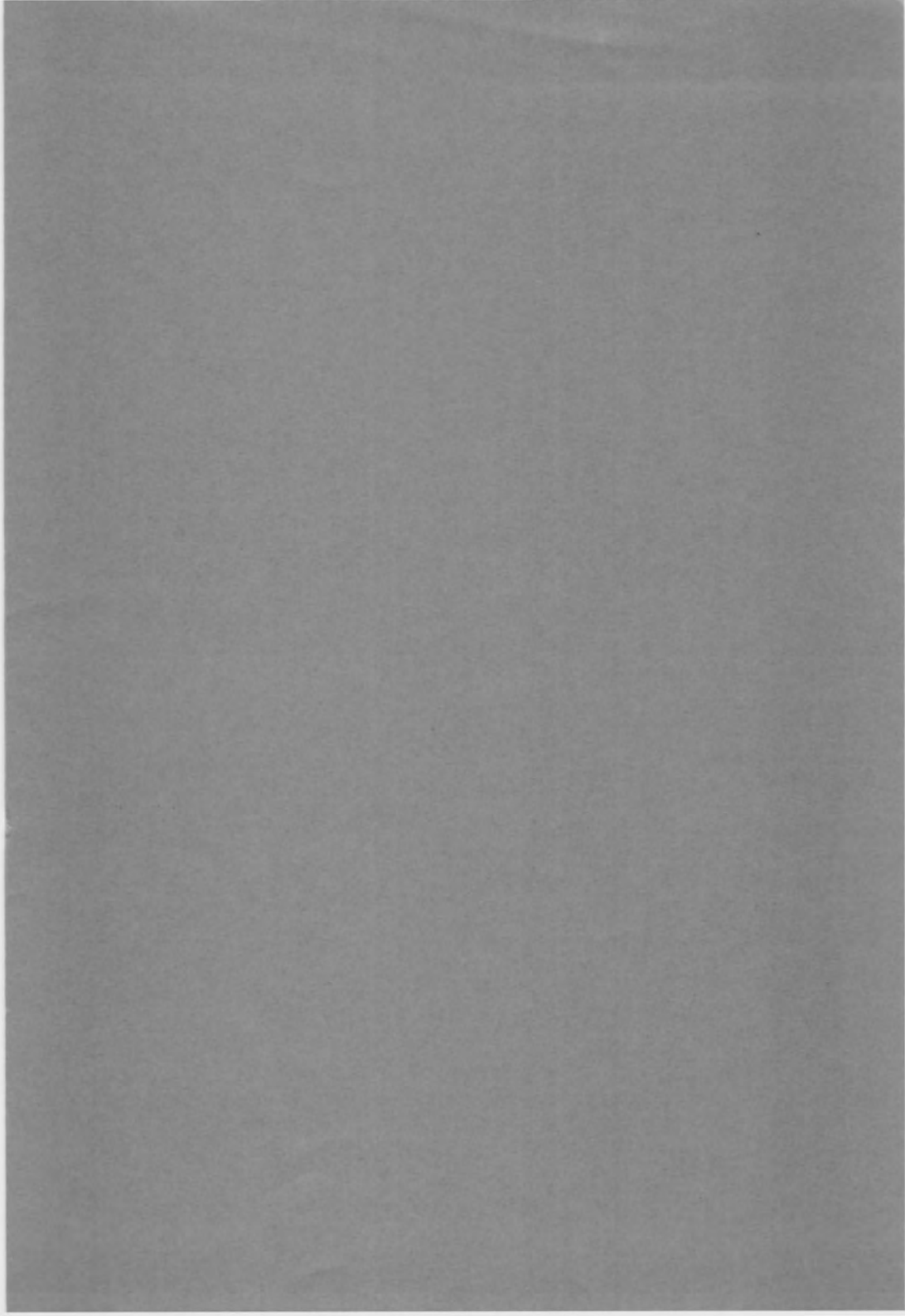
De redactie is niet verantwoordelijk voor de inhoud der ondertekende artikelen, waarin ook nooit iets veranderd zal worden zonder overleg met de auteur(s). Foto's en andere illustraties worden te allen tijde teruggezonden; teksten op verzoek.

Copyright © december 2001. Heemkundekring Rosmalen.

Zonder toestemming van redactie en / of bestuur mag niets uit deze uitgave worden opgenomen.

Inhoudsopgave

- Dorry Derhaag, *Voorwoord van het bestuur* 1
- Dorry Derhaag, *In memoriam Martha van Rosmalen-Pennings* 1
- Ad Hermens, *Toontje de Smid en Café Juliana* 3
- Martien Veekens, *Kwartierstaten van getogen Rosmalenaren 6* 23
- Harry Coppens, *Henk Gloudemans* 33
- Harry Coppens, *Toponiemen of veldnamen* 37

Boven: *Toontje de Smid* en *Marie van Toontjes* in 1960 (Coll. Ad Hermens).
Onder: *Henk Gloude-mans* aan het werk (Foto *Henk van Esch*, 8-12-2000).
Voorplaat: *Toontje* en *Marie de Smid* op hun oude dag.

